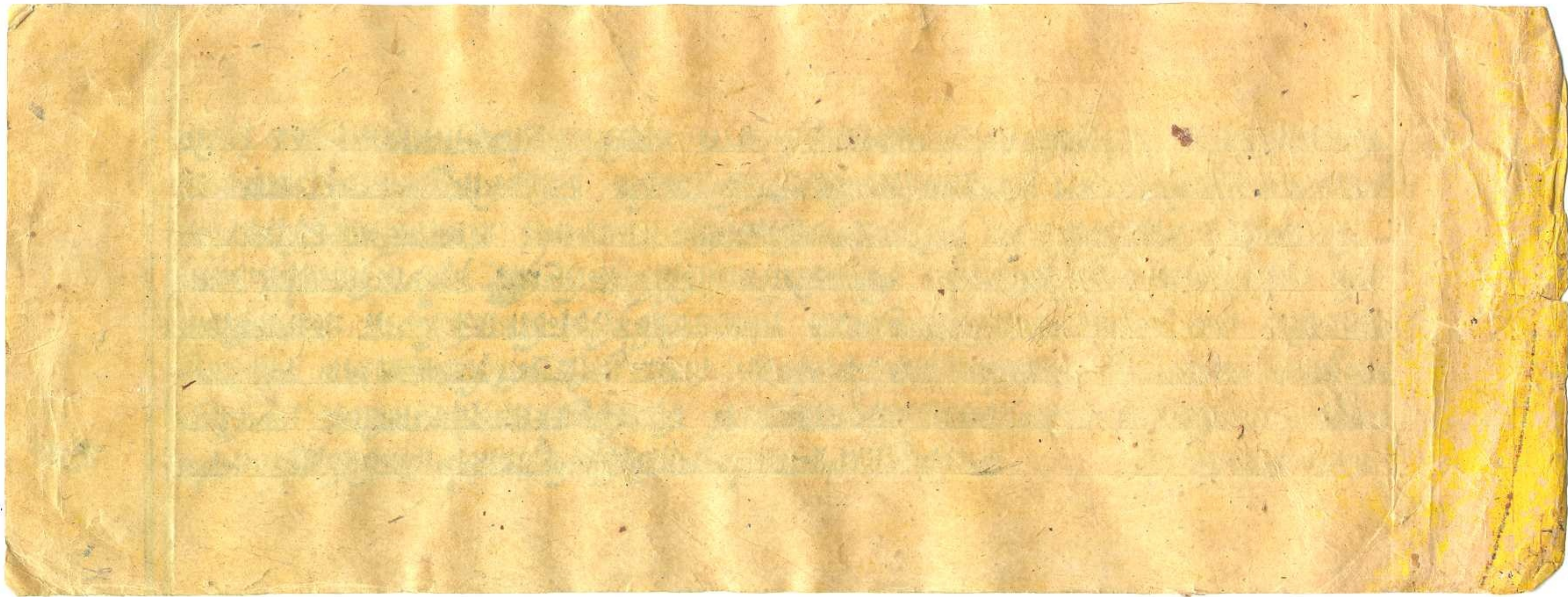

ल. वि.

१

ॐ नमः सर्वबुद्धबोधिसत्त्वार्थश्रावकप्रतिपेक्षबोधिसत्त्वार्थानागतप्रपुत्रपुत्रेभ्यः यः श्रीमान् भगवान् द्वास्ताम
हामुनिश्चरः जयति शासनं तस्य सर्वत्र भुवेत्यपि येन शास्त्राजगत्लोकं पुत्रवत्परिपालितं तदा त्वाशिरसाधृत्वा वक्षुहंत
त्सुभाषितम् या श्रीप्रज्ञामहोदेवी भद्रश्रीसद्गुणाकरी सद्धर्मसाधनोत्साहं दत्त्वा लोकासदावतु यजगद्धर्मभर्तारिवोधि
सत्त्वजिनात्मजाः तस्य लोकेशभावेन वक्षेहं बोधिसाधनम् तद्यथा भुम्भहभिज्ञो जयश्रीः सुगतात्मजः बोधिसत्त्वो म
हासत्त्वः सर्वसत्त्वहितार्थभृत् त्वाहं युरोमहाबोद्धे बोधिमरोडजिनाश्रमे सर्वसत्त्वहितार्थेन किञ्चिदशरससांघिकः तेदक
समये तत्र जिनश्रीसजिनात्मजः सभामध्यासनासीनस्तस्यैव धर्मप्रशाशितुं ततः सर्वेऽपि लोकश्रीघनस्य महामुने
बुद्धजन्मावद्यतं श्रुत्वा संश्रुतुमभिवाच्छिन तां तेव वाञ्छितो दृष्ट्वा जिनश्रीः समहामति समुत्थाय पुरोगत्वा प्ररात्वा तं ज
यश्रियं उद्धंनुत्तरासद्गजानुभ्यां भुवि संस्थितम् शाञ्जलिः सुप्रसन्नास्य संपश्यन्नेवमब्रवीत् भद्रं श्रोतुमिच्छामि

पथ्य

१

बुद्धजन्मसुभाषितं सर्वेभ्यःसमासीनास्तत्समादेयुर्महति इति संप्रार्थिते तेन जितश्रिसमीक्षितं जयश्रीस्तं महाभि-
लं समामत्यैवमादिशत् साधुश्चरणमहासत्त्वयदि श्रोतुमीच्छसि बुद्धजन्मावदानंतत्संवक्षामिसमासतः यथामेगु-
रुशादिष्टं जयभट्टेरासद्विया तथा मया समारब्धातं श्रुत्वा तु मोदितो भव तयथा भुम्हीपा लोराजशोको नृपा-
धिपः नगापातलीपुत्रसद्वर्मसंप्रचारकः तदैकसमये तत्र समुद्रगुरालालसा समुद्रजन्मसांकथ्यं संश्रोतुमत्यवा-
च्छतः ततः सनृपती राजा सगुरुमन्त्रिपौरिकः विहारे कुकुटारामे महोत्साहैर्मुदाचरत् तत्र प्रापः समुमीन्दो दृष्ट्वा हन्त-
यतिगुरुं उपगुप्तमलोक्य प्रणत्वा समुपाचरत् ततः पूजोः पचारेस्तं समभ्यर्च्य ससांधिकं साञ्जलिं प्रणतिं कृत्वा सपश्य-
न्निवमादिशत् साधुश्चरणमहाराजयथा श्रुतं मया गुरोः तथा हन्ते प्रवक्षामि समुद्रजन्मसाकथा एतदादिश्य विज्ञः स उप-
गुप्तमहामतिः त्रिरत्नं स्मरन् ध्यात्वा तस्मै जरांसमाहितं तदा साप्धीनगाः सर्वा च चारुविधामही पुष्परणुमहावाता

ल.वि.

२

ववुशनैः सुशीतलाः वहीनुसूर्यनाराश्वविरेजिरेप्रसारिताः दिशप्रस्येते सर्वानिपतुः पुष्पवृक्षयः सुरदुस्योनेङ्ग
भीरनिस्वनाघना निरुत्पातं शुभात्साहंपावर्त्तनसमन्ततः एतन्नडनिमित्तानि दृष्ट्वा सर्वे सुरादयः लोकाधर्मा मृतं पातुं
समीच्छन्तः प्रचेरिरे तत्र शक्रादयो देवा वृक्षादय महर्षयः सर्वलोकाधिपाश्चापि समागता तदा श्रमं तदाराजास शो
कौसौ दृष्ट्वा सभाश्रिता जनान् स्वासनात्सहसोत्थाप्य साञ्जलिः पुरजोगतः संस्थित्वा तु विजातुभ्यां उत्तरासङ्गमुदहन
तमहन्तं गुरुतवाप्रार्थये देवमादरात् भदन्त श्रोतुमिच्छामि ललितश्रीसुविस्तरं एते सर्वे पिलोकाश्च समिच्छन्तः समा
श्रिताः तद्भवान्कपयापश्यन्निमान् सर्वान् शुभार्थिनः बुद्धोत्पन्नसमारब्धा तु महीतीह रूपानिधे एतत्संप्रार्थितं राजा
श्रुत्वा सोऽहं महामतिः उपगमो नरेन्द्रं तं समालोक्यैवमादिशत् शृणु ध्वंसकलालोका सर्वे युयं समादरात् समुद्रधर्मसा
कथ्यं प्रवक्ष्यामि समासतः तदा सोऽगुप्तमालोक्य नरेन्द्रे मेवमादिशत् तद्यथा सोऽजगन्नाथः सर्वोधिनिहिताश्रया वा

पद्य
२

धिचर्यावृत्तं धृत्वा प्रचाराजगद्धिते ततः संवेधिसंभारं हरयित्वा यथाक्रमं दशभूमीश्वरो नाथ सर्वधर्माधिपो भवत् तत्र स
 धर्ममेघोरये वेधिसत्त्वालयाश्रितः सर्वान् युद्धाभजन् नित्यं समाचरन् अगद्धिते वेधिचर्या समाभ्यसद्धर्मसमुपादिशत्
 सर्वान्नाम्नामरास्त्रोकां वेधिभाजेन त्योजयेत् एवं स त्रिजगत्सोके सद्धर्मसंप्रकाशितुम् काक्षमाराः फलौलोकान् पश्य
 न्तो विचारयन् तदा त्रभूतल्लोकाः सर्वे पंचकषायिता आसन्सारगुणारक्तान् सद्गुणानिःस्पृहाः तत्समीक्ष्य म
 हावस्मामहासत्वं तमीश्वरं समेत्य साञ्जलिर्नत्वा प्रार्थयन्नेवमादरात् भगवन्भवता पूर्वप्रतिज्ञातं यथासदा तथा तस्म
 मये प्राप्ते संपूरयितुमर्हति इति संप्रार्थिते तेन ब्राह्मणसममहामतिः श्रुत्वा श्रुयसमा लोकमनसैव व्यचिन्तयन् वता
 धुनामहील्लोके कलिवृत्तिः प्रवर्तते तदत्र कामधात्री शोमारोहि प्रवलो भवेत् ततस्तस्य नरा सर्वे वशागा कामचारिणः
 क्रुशाहिमानि नाड्याश्चरेयुषा तकेष्वपि उराश्याद्गच्छन्ति उर्मिचसंगचारिणः सद्धर्माणि प्रतिक्षिप्य प्रचरेयुष्यथे

ल.वि.
३

ख्या ततस्तेऽरितारकादशाकुशलाचारिणाः ५:खाग्निदेशितात्मानःपतयुनारकेष्वपि तत्रैकापिमहाभितःशास्तासक
र्मदेशकः वेधिसत्त्वमहासत्त्वोविद्येतैवकुत्रचित् तत्कस्ताश्चनरान्मूढासमाश्वास्यप्रबोधयत् त्रिरत्नशरीरास्थाप्य
वेधिर्मात्रेणैवोपजयेत् तदहंसापुतंजन्ममासाद्यनृपसंकुले वेधिचर्यावतंधृत्वाप्रचरेयंजगद्धिते ततोऽगृहाश्रमंत्ये
ताप्रवृजित्वावनाश्रमे दुष्करंतापंसंस्कृत्वासुनिर्वाणसमाप्नुयात् इतिध्यात्वाविनिश्चित्यवेधिसत्त्वःसमन्मतिः ध
र्ममेधातुवरयुत्वाभुवितायांसमाययौ तत्रतंसमुपायातंदृष्ट्वासर्वप्रमोदिता वेधिसत्त्वामहासत्त्वपुरात्तैवंबभा
षिरे भगवत्त्वागतंकच्चित्कोशलंभवदाश्रमे समेतुसर्वदोत्रैवतिष्ठतुधर्माभादिशत इतिसप्रार्थितंसर्ववेधिसत्त्व
निशम्यसः वेधिसत्त्वोमहासत्त्वस्तात्पस्यन्नैवमधुवीत् आयाम्पत्रभवन्तोऽहंगन्तुमहीतलेधुना नृपजन्मसमाद्यस
मुपहमाप्नुयात् ततसर्वत्रलोकेसद्धर्मसंप्रकाशयत् जगद्धर्मयंस्कृत्वासुनिर्वाणसमायात् इत्येवंतत्समादिष्टं

पथ्य
३

तताः भगवन्भवतासार्द्धगमिष्यामिमहिर्तले यावन्नसमयोग
ममिति तथेतिप्रतिभाषित्वातत्रस्थातुसमेद्धत ततस्तंस्छा
प्राप्त्यनन्दप्रवोधिता ततस्तेस्तंमहासत्त्वामभिषि आयथा
स्मादयः सर्वमुनयः समुपागता शक्रादयः सुरा सर्वसर्वलो
काः समागत्य तमालोक्य प्रशान्त्वान्चउपाचरन् तेषि सर्वस
त्त्वाभजन्मुदा ततः सर्वेपिते देवा धर्मश्रोतुंसमन्ततः पृ
थितान्समीक्ष्य समहामति वोधि चर्यान्समारभ्य सद्रम
त्रिरत्नभजनकर्तुं प्राप्ता हिरेप्रवोधिता ततोप्सरगणा

स्तंजिनात्मजं सूर्यसंगीतिनादेभ्योस्तेभ्योबुद्धावभाषत
आत्मउद्धारान्नप्रभाकर व्याकृतांत्यालब्धं दीपकर
देहमपि संदत्तं चयापुराजगद्धिते स्मरशीलभडात्मनः
यापुरा स्मरानन्तमहर्त्कीर्त्तयऽतीतासुगतास्त्वया श्र
आप्राप्तायत्रत्वयासमीस्थितः यथात्वयाप्रतिज्ञातं तथा
हन् सर्वपिसमुदीक्षन्ते लोकपालास्त्वदागतिं कल्पको
तथा लोकात्प्रतर्प्यः किंचाप्यसिमहासत्त्वसद्धर्मगुरा
किंचापिसकलोद्वाधर्माश्रितं निपीयते नैवतृप्तिं व्रजन्त्येवम

पद्यः
४

क्षामपिप्रवर्धयः किंचाप्यपायसंलग्नान्मत्वा न्यश्यकृपानिधे किंचापिसुगता न्यश्यधर्म्मामृतप्रवर्धिराः स
र्वलोकाःपिवेयुस्तेधर्म्मा मृतसमादरात् तेपि सर्वमहासत्त्वाभवेयुर्वोधिचारिणः तत्संवेधिसमासाद्यधर्म्मच
क्रंपवर्त्तय शिष्यविसर्जसद्गर्म्मसर्वत्रभुवनेष्वपि किञ्चास्मिन्नुपितेत्वच्छीप्रभयाशोभितजगत् तथाजम्बु
ध्वजगत्वाधर्म्माश्रियाप्रशोभय लोकाःसर्वेभिवात्तेपातुधर्म्मा मृतंतव तदाशुर्वोधिमासाद्यसर्वत्रसंप्रवर्धय
जित्वामारगराणां सर्वांस्तीर्थिकाश्चप्रवादिनेः क्लेशाग्नितापितालोकास्तु हृदयवृषांशुभिः त्वत्रैधातुक्त्वा
रत्नसर्वक्लेशातुरंजगत् त्रिविमोक्षमहोषधैस्त्वास्तु कृत्यसुखीकुरु प्रचनेऽधुना सर्वतीर्थिकामभिमानिकाः
अशुत्वासिंहसंतादंनदन्तंक्रांष्टुकाडवः संवुद्रसिंहसंतादंनदित्वासर्वतश्चरः त्वाशयस्तीर्थिकासर्वाश्चगाला
निर्वकेशरी प्रज्ञारत्नमहादीपंपुञ्चालयसमन्ततः क्लेशान्धतामसंहत्वासर्वलोकंप्रकाशय जित्वामारान्

ल.वि.

५

मासायवोधिंबुद्धपदंलभ सर्वेतेभजनोत्साहंप्राप्नुमिच्छतिमानवाः चत्वारोऽलोकपालास्तसस्युद्रायजिरात्मने
पात्रदातुंसमीच्छन्तसन्तिष्ठन्तेसमीक्षसि शक्रोऽवसाचजातत्वांसमागृहीतुमिवानवा चत्वारोऽलोकपालास्तसस्य
द्रायजिनात्मने पात्रदातुंसमीच्छन्तसन्तिष्ठन्तेसमीक्षसि शक्रोऽवसाचजातत्वासमागृहीतुमिच्छन्त व्यवलो
कयजगल्लोकंभवत्संशानांसुकः यत्रजातोमहाचर्यासंचारयितुमिच्छसि तद्विशुद्धकुलसंपश्यसद्गर्भसा
धने यत्रैवहिमहारत्नसंतिष्ठन्तेप्रभासयत् तत्रैवश्रीमहच्छेभभाजनसंविराजिते एवंसत्त्वामहासत्त्वगत्वा
शुभुतलेधुना सर्वधर्माधिपोभूत्वाधर्माभूतंप्रवर्षय यथात्वयाप्रतिज्ञातंसदासर्वेषुजन्मसु नथात्वमधु
नास्मृत्वासंपूरयितुमर्हसि एवंवद्दुप्रकाराश्चतुर्य्यजुर्य्यसंगीतिनिश्चराः तस्यसंचोदनागाथानिश्चरुवेधि
साधने तद्युत्वाससद्गर्भेऽवोधिसत्त्वपराकृतं परिधानमनृस्मृत्वासमीक्षैवव्यचिन्तयत् वताधुनाम

पथः
५

हीलोकैकलिवृत्तितदाभवेत् तदत्रमारवाःसर्वबोधिचर्यानिरुत्सवाः मारचर्यासमाचाराद्वृत्तिचारिणाशठा क्ले
शाभिमानिनेमूढाःकामभोगातिलालसाः सद्धर्मदेशकःशास्ताकश्चिन्तविद्यतेधुता सर्वत्रतीर्थिकारवप्रचस्त
प्रवादिनः तद्धर्मसंरतासर्वशृणान्नित्यभाषितं तेनेतमनुजाःसर्वभवन्तिबोद्धनिन्दकाः तत्रकःशृणुयाद्धर्मबोद्ध
संबोधिसाधनं तत्कथंभूतलेगत्वाचारयेयंजगद्धिते अथयथाप्रतिज्ञातंसाध्येतेनकथतथा अहोयत्पुत्रिाधाने
मेतत्कथंविप्लवीभवत् इतिचिन्तासमाक्रान्ताहृदयःसमहामतिः समुत्थायततो गत्वाध्यानांगारसमाश्रयत् तत्र
स्वासनमाश्रित्यसर्वाबुद्धाननुस्मरन् संबोधिप्रणिधिंधृत्वासमाधीविदधेमुधीः समाधीदधतस्तस्यमहाप्री
त्यविनिस्मृताः बुद्धानुस्मृतिसंज्ञानमहारस्मिःप्रसारिता सावभास्यजगत्सर्वशुद्धावासश्रुतयं मेहेश्वरमुखा
देवान् सर्वाश्चसमभासेयत् ततस्तदस्मिन्निर्यातागाथासंचोदराइमा मेहेश्वरमुखान्देवासर्वानेवमचोदयन्

ल.वि.
६

यः श्वेतकेतुः सुगतात्मजो सौत्तानाकरो निर्मलशोभितात्मा भद्रार्थभृत्सर्वगुराधिराजसंवेधिसत्त्वजिनराजकल्पः
गत्वामहीन्द्रस्यकुलेविशुद्धेमासायजन्मत्रिगुरार्थकारि संवेधिचर्याव्रतमादधानश्चरन् जगद्गुरार्थभर्ता
विहायराक्षंविषयाश्चसर्वान्यवसाव्रतमादधानः तद्यावेनेतीव्रतपोपिसर्वान्निर्जित्पतीर्थव्रतचारिराष्ट्र मा
रान्संसंघाश्चतुरोपिजित्वावेधिइमेध्यानसयाहितात्मा संवेधिमासायजगद्धितार्थवौद्धिश्चियंप्राप्य भवेन्मुनी
न्द्राः तज्जस्त्रिरत्नानुगुराण्युकाशयसेधर्मचक्रं परिवर्तयंसः संवेधिकामारूपदिश्यसर्वालोकात्सुधर्मानुचरा
न्विदधानः एवमशास्तात्रिभवाधिनाथः कृत्वा जगद्धर्ममयं विशुद्धं संवृद्धकार्यसकलसमाप्य सुनिर्वृतः स्वा
लयमाविशेच्च इति प्रवृद्धासकलाभवन् संवेधिचर्याप्रविकारानार्थं तं श्वेतकेतुत्रिभवाधिराजं समेत्य भक्ता
शरराव्रजन् तस्याहिधृष्यरुशासनानि संवृद्धधर्मप्रविकारानार्थं संवेधिचर्याव्रतमादधाना सर्वत्रलोकानभि

प.ध्य
६

चोदयन् इति संचोदनागाथाश्रुत्वा सर्वे पिते नराः तद्भास्य सुखाद्याश्च विस्मयं समुपाययुः वतायं
विधिमासाद्य श्वेतकेतुकलावपि सद्धर्मसमुपादिश्वप्रचार्यसमन्ततः तद्वयं सद्भास्यत्वा सत्कृत्य तं महेश्वरं सर्वलोक
हितार्थे त्रप्रार्थयंमं समादरात् इति समंतं कृत्वा सर्वे सद्धर्मवाञ्छितः व्युत्थाय तं महासत्त्वं संप्रार्थितुमुपाचरन् तत्र
ते समुपास्य त्वेवोधिसत्त्वस्तमादरात् समभ्यर्च्य भिदित्वा प्रार्थयन्ते वमानताः भगवन्निजगन्ताथ सर्वधर्माधि
पपसो यथातिवाञ्छित सर्वतथासंसत्स्यते ध्रुवम् तन्भवाभजते गत्वा कलावपि जगद्धिते मुकुले जन्ममासाद्य सद्
शमहाद्भुतं ततो बाल्यप्यधीत्याश्रसर्वविद्यानपारगं जित्वा प्रवादिन सर्वाञ्जयश्रियं मवाप्नुया ततो युवां विवाहि
त्वा भार्यान्तामनोरमा यथाविधिरभित्वापि संवृत्तिं संप्रचार्यः ततः स्तारमराणीः सर्वास्तत्कासंभोगनिस्पृहा स
र्वान्परिगृह्य श्रुतिप्रवृत्तिं जित्वा वचरन् ततोऽपि दुष्करं तप्तानिर्जित्य सर्वतापसान् ततोऽवोधिदुमासीनो ध्यात्वा मा

ल.वि.

७

रान्विनिर्जयन् ततो निर्मलभद्रात्मा समाधिनिर्हितेन्द्रियः सम्पकसंवेधिमासाग्रसंबुद्धपदमाप्नुहि ततस्त्वं भगवांश्चास्ता
सर्वत्रैधातुकाधिपः सद्गर्भसमुपादिश्च प्रचारसमन्ततः यथार्ततिजिनैः सर्वसद्गर्भसंप्रचारितं भवानपितयादि
रूपसंचारयितुमर्हति इति संप्रार्थितं सर्वलेशुद्रावासकायिकैः श्रुत्वा सश्वेतकेतुस्तनुषाणि भुत्वा ध्रुवासेवैः त
दधिवासितं नमत्वा सर्वत्रैश्वराद्य महासंमादितात्मानसद्गर्भगणालालसा बोधिसत्त्वतमभ्यर्चनत्वासाञ्ज
ल्यो मुदा त्रिधा प्रदक्षिणारुक्तात्पुद्गावासंययुस्मत्तः अथोसौ भगवानुभयसात्समाधिसमुत्थितः तदन्ति
मुपादिषु सभासरंसमाश्रयन् समीक्षितं महासत्त्वं सभामध्यासनाश्रितं बोधिसत्त्वामहासत्त्वासेर्वपिसमुपाय
युः तत्रैतसमुपास्तपसर्वतंसुगतात्मजं नत्वा साञ्जलयस्तत्र सभायांसमुपाश्रियन् तारुदृष्ट्वासमुपासीन् वि
धिसत्त्वान्ससाधिकान् श्वेतकेतुर्महात्मा संपश्यन् नवमादिशत् भवन्तश्च यतांसेर्वयं प्रसीदतः अथ ध्याना

पुथ्य

७

लेपे ध्यात्वा संस्थितस्य समान्तिके अवभास्य समायाताः सर्वे शुद्धालयाश्रिता ईश्वरश्चन्दनश्चेति शो नन्दः प्र
शान्तचित्तिकेः मीहितः सुनन्दश्च शान्तस्तनुरवाः सुरा असंख्येयाश्च तत्संघाः संवृद्धधर्मलालसा संवेधि
साधने मेव संवेदयितुमागताः सर्वे ते मासमभ्यर्च्य प्रार्थयन्ति जगद्धिते तथा मया प्रतिज्ञाय प्रेषितास्ते निजा
लयं तदहंभुते जन्मलब्धा कुलमहीयते वेधिचर्याव्रतं धृत्वा सकृत्तिसंप्रचारयन् राक्षाश्रमं परिपश्यन्
मेतत्त्वा मुड्करं जित्वा मारगरागं सर्वास्तीर्थिकाश्च दुराशयान् वेधिभूमं समाश्रित्य समाधिनिहिताशयः
संवेधिज्ञातमासाद्य भवेयं सुगतकला ततः सर्वलोकेषु सद्धर्मसंप्रचारयन् समाप्य सौगतं कार्यं जिनालयं
समायात् इत्यहंभुते लेगत्वा प्रतिज्ञातं पुरायथा तथा सर्वं प्रसाधित्वा संप्रत्यनुमुत्सह तद्भद्रेण समाध्याय
सर्वसंवेधिमानसा त्रिरत्नभजतं कृत्वा संचरता सदा शुभं कालिकाले समागत्य त्रिरत्नाग्रावाधिनां सद्भ

ल. वि.

८

मर्मश्रवणोत्साहंदातुमर्हति सर्वदा इति शास्त्रासमादिष्टं निशंभ्यत जिनात्मजा सर्वतथेति विज्ञप्पप्राप्त्यनन्दप्रवो-
धिताः ततस्ते च महाभिज्ञा बोधिसत्त्वा प्रसादिता सर्वतस्मै सदा भद्रसिद्धा शिषदुमुदा भगवन् यत्पुतिज्ञातं य-
थासंबोधिसाधने तथा जगद्धितार्थे नैतत्सर्वं सिध्यतु ध्रुवं दुष्टास्ते विलयं यानुमाराश्च तिर्थिका अपि सर्वे सि-
ध्यन्तु कार्याणि सर्वत्रापि जगद्धिते बुद्धशक्रादयो देवाः सर्वलोकाधिपा अपि ग्रहाश्च तारकाः सिद्धाः साध्या
विद्याधरा अपि सर्वमातृगणाश्चापि सगणा परिवारकाः सदा ते सत्सहायस्ते भुत्वारजन्तु सर्वतः सर्वा लोका
प्रसन्नास्ते सद्धर्मा मृतलालसा सत्कृत्यशुद्धया भक्त्या भजन्तु सरशाश्रिता सदा सर्वत्र ते भद्रा श्रीसुकीर्ति सम-
न्वित जयसिद्धिर्महोत्साहं भवतु निरूपेडवं बोधिचर्याव्रतं धृत्वा परिधानं कृतं यथा सर्वसत्त्वहितार्थे धिसं-
सिध्यते न संशयः इति सत्पपरिज्ञाय सद्धर्मसंप्रकाशितं बुद्धश्रीसंपदं प्राप्नुं संचरस्व जगद्धिते इति भद्रा शि-

पथ्य.

८

षंदत्वा सर्वते सुगतात्मजा बोधिसत्त्वास्तमीशानं न त्वारव स्वालयं ययुः ततो सौचमहासत्त्वसर्वा न्युद्राननुस्मरन्
संबुद्धजनरूपेषु मुर्देव समधोषयन् श्वेतकेतुमहासत्त्वो जन्ममासाद्य भुते ले बोधिचर्याव्रतं धृत्वा संवृत्तिं संप्र
चारयन् तपसा तापसां सर्वां जित्वा जित्वा मारां स्तनीर्थिकान् संबोधिज्ञानमासाद्य समुद्रः स्यात्कलावपि
ततः स त्रिजगच्छास्ता सर्वधर्माधिपोजिनः सद्धर्मांस्तमुपाख्याय प्रचारयत्समन्ततः ततः स त्रिजगन्नाथः कृत्वा
धर्ममयं जगत् समाप्य सौगतं कार्यं निर्वृतं स्वालयं व्रजेत् इति सत्पुं वचं श्रुत्वा सर्वत्रिधातुका श्रिता लोकाः स
मभितन्दन्तु भड् श्रीसद्गुणाप्ते इत्यवन्तमहासादं सर्वत्र भुवनेष्वपि सरस्मिकं समुद्रास्य प्रससार समन्ततः ततः
साध्विणा भूमिः प्रचवाल प्रमोदिता ववो वायुः सुखस्पर्शः सुधीर शुभगन्धभृत् सर्वमंगलान् समन्वय च्छूभाकारं
सर्वधर्मसुखप्रदं निरूपयानं महोत्साहं प्रवर्तत समन्ततः तन्निशम्य समा लोक्य सर्वलोका भवाश्रिताः त्रिरत्नद

ल.वि.

९

शनोत्साहं संप्राप्नुयुननन्दिरे ततः सर्वेपि संवृद्धा प्रत्येकसुगता अपि बोधिसत्त्वाश्च सर्वतं सुदृष्टा समलोकयन्
ब्रह्मशक्रादयो देवाः सर्वलोकाधिपा अपि सगरा मातृकाश्चापि ग्रहा सर्वपितारका योगिनो यतयश्चापि
मुनयश्च तपश्चिनः सर्वविद्याधरा सिद्धा चार्हन्ना ब्रह्मचारिणाः तथाप्यपि महाभिज्ञास्त्रिरत्नगुरा लालसा
महासत्त्वतमा लोक्य संरजित समिच्छे एवं सर्वेपि लोकाश्च यद्गतिप्रभवा अपि संवृद्ध दर्शनकर्तुं मुत्सहन्तः प्र
चरिरे एवं शास्ता मुनीन्द्रा समाख्यातं स्वजातकं सांप्रतं तन्मयाप्येव समाख्यातं तत्तथा रवन् त्वमपि च म
हाराज न शृणु प्रामोद्य सादनं श्रावयं सकला लोका नु प्रचारयः समन्ततः भावनीदं प्रसन्नाप्येव बुद्धजन्म शुभा
घितं शृन्वन्ति श्रावयन्त्यत्र लोकाश्च संप्रमोदिता ते सर्वे विमलात्मानो बोधिसत्त्व शुभेन्द्रिया भद्रश्रीगुणा
संपन्नि नृक्षाया पुजिनालयं इति शास्त्रोपगृह्यन्ते समादिष्टं निशम्यन्ते अशोकप्रसुरवा सर्वतथेपु क्का प्रवे

पथ्य.

९

धिताः इतिललितविस्तरतथागतजन्मावदानमालायानुषितभवनावताररासर्वलोकाभिसंबोधनाः
भिनन्दनानामप्रथमोध्यायः अथशोकोमहियालसुप्रसन्नाशयोमुदा साञ्जलिस्तंपतिरत्वाप्रार्थ
येदेवमादरात् भदन्तोऽसौमहासत्वभुषितावतरत्कथं जम्बुद्वीपेसमासाघशाक्यराजकुलेजनि एतेद्वेतुंसमा
ख्यायमांसलोकात्युबोधय एतेहिंसोगतोद्भुतकथाशोतुमुदास्थिता इतिसंप्रार्थितेतेनश्रुत्वासोहमहामतिः
अशोकतंसभासर्वासंपश्यन्नेवमादिशत् साधुश्रुत्वातमहाराजयथाश्रुतंपुरामया तथाहन्नेप्रवक्ष्यामिबुद्धज
न्मसुभाषित तद्यथासौमहाविज्ञःश्वेतकेतुमहामतिर्वोचिसत्त्वैर्जिनैश्चापिसंचेदितोजगद्धिते इत्युक्त्वासम
हासत्वोभयोपितान्विनोदितं एकैकंसमुपाञ्चसपश्यन्नेवमादिशत् साधोभट्टमहासत्वगत्वातत्रमहीत
ले सर्वभुषाधिपोराजोभवत्तंजनकोमम ममत्वंजननीमायाराज्ञोग्रमहिषीभव भवत्वमुपमातामिगौतमी

ल.वि.

१०

देहपालिनी त्वमयशोधराभार्याभवधर्मानुचारिणी त्वमेपुत्रोमहाभित्तोराजलारव्योसुधीर्भव देवदत्तोभ
वारिस्त्वंममयशप्रकाशत त्वमशिष्याभवानन्दःश्रुतिधरोसदानुगः त्वमेशिष्यगणार्धीशःशालीपुत्राभिधो
भवः महद्यद्विमतांश्रेयंस्त्वंमौङ्गल्यायनाभव त्वमसंघमहाविज्ञाभवरुविल्यकाशपप त्वंनदिकाशपपोधीमां
स्त्वंगयाकाशपपोभव त्वंमहाकाशपपोधीमानुपसेनमतिर्भव त्वमवाज्ञातकौरिडल्योजेष्टमेवह्यचारिणां
त्वंभवद्वन्दकोनामसहायोमेसुहृत्सखा त्वंममकराठकोनामभवाश्वबाह्नोत्तमः त्वमुदायोसहायामपुरो
हित्मजाभव त्वमादिसेवकोराजाविविंसारभिधोभव सर्वराजगृहेगत्वाभवध्वंश्रावकामम युयचव्राह्मणा
भुत्वाभवध्ववृषार्थिन त्वंकौश्याव्यामहापुण्यामुदायनोन्मेषोभव त्वश्रीमान्घोषिलोनामगृहपतिर्हितार्थ
भृत् त्वंश्रावत्यामहाराजप्रसन्नजित्कौशलोभव त्वंगृहस्थोमहच्छ्रीमान्ननार्थपिराडकोभव युयंचक्षत्रिया

पञ्च

१०

भुत्वाभवध्वंश्रावकामम भुत्वायुयंदिजाविताभवध्वंश्रुत्वारिगाः स्वसर्वसहायामेसभागंधर्मचारिगा ते
मिशुशासनंभुत्वासंचरितुमर्हथ यदाहंनिर्जयन्मारासंबोधिप्राप्यसर्वदक सद्धर्मसमुपाख्यायप्रचरेयंजगद्धि
तं तदायुयंसहायामेभुत्वासर्वनुशासनं त्रिरत्नभजनंरुत्वासाधयन्नुसदाशुभं तन्मेधर्मामृतंपीत्वायुयंसर्व
प्रसादिता श्रावयन्तःपराश्चापिप्रचारयतसर्वत तदायुष्मत्प्रवृत्तिरेदृक्काशुत्वानुमेदिता सर्वलोकाःप्रसन्नोम
धर्मश्रोष्यन्तिसादरं ततोनुशासनेबोद्धेशुद्धयाशरणाश्रिताः त्रिरत्नभजनंरुत्वाचारिष्यन्तिसदाशुभे ततस
र्वत्रलोकेषुसौगतंधर्ममाचरेत् तदाभद्रमहोत्साहंप्रचरेत्रिभवेष्वपि एवंमत्वाभवन्तोमिभुत्वासर्वनुशासनं य
थास्माभिःप्रतिज्ञातंपूरयंतुतथाधुना एतत्पुण्यपानुभावोह्युयंसर्वपिनिर्मला भद्रश्रीसद्गुणाराभविष्य
थजिरात्मः ततःसंबोधिसंभारंपूरत्वापथाक्रमं त्रिविधांबोधिमासायसौगतयदमाप्स्यथ इतिविज्ञायस

वैमेययंधृत्वारुशासन यथात्मजाप्रतिज्ञातं पूरयध्वतथाधुना इत्येवंतत्समादिष्टं श्रुत्वा सर्वेपिते मुदा तथेत्पत्यनुमो
 दन्तप्राप्त्या न तप्येवोधिना ततस्तौ विमलात्मानो वैधिसत्त्वजिनात्मजा कालं विलोक्य सर्वतस्थुर्ध्याने समाहिता ततस्त
 पि महासत्त्वः श्वेतकेतुर्जिनोत्मजः संपश्यन् समयं तत्र तस्थौ ध्यान समाहितः ततो ध्यान समाधिस्थ सर्वान् बुद्धान्
 स्मरन् कालदीपं कुलं देशं चतुर्विधं विलोकयन् तत्रादानीं तस्य बुद्ध्यात्मा जमुदीपक षाधिने आर्याकुले राज्ञा
 जातिजिना इति एवं दृष्ट्वा महासत्त्वत्रिविधं विचारयन् पुनरेवं समाधाय ध्यात्वे समचिन्तयत् अस्मपि कलोका
 ले जमुदीपक षाधिने आर्यावर्तकुले राज्ञां नित्यं वैधिमाप्नुयान् इति निश्चित्य श्रुत्वात्मा वैधिसत्त्वः समन्य
 ति स्वजन्म समयं पश्यन् तस्थौ ध्यान समाहितः इत्येवंतं महासत्त्वध्यात्वा स्थित समीक्षते सर्वदेवा मिथो ह
 द्वांसमुचुर्विस्मयान्विताः कुत्रायं भागवान् दीपे कलोपंचक षाधिने कस्मिन् देशे कले कस्य जाते वैधिं समा

श्रुयात् इति सभाष्ये नो देवाः सर्वे विस्मयान्विताः महासत्त्वं तमा लोकात् तत्सु तत्पुष्टाला लसाः तेषामेव मनोवृत्तिं
विज्ञाय सममहमतिः ध्यानं त्यक्त्वा समुत्थाय सभासनं समाश्रयेत् तत्र ज्ञानमुपासीता सर्वदेवानसं विस्मयान्
समीक्ष्य समहसत्त्वं समामन्त्रेयमादिशत् भवन्तो श्रूयतां सर्वयुष्माकं यत्समीहितं तदहं संप्रवक्ष्यामि सम्युद्धज
न्मसाधनम् स्वस्वाभिवांछिते काले जन्मुद्धोपे कषायिते आर्यावर्तकुले रत्नः संवोधिः समवाप्नुयां ततः सर्वा
दुराचारा न्महत्पापारता रपि बोधयित्वा प्रयत्नं वचनं चारयिष्यामि सद्गते एवं सर्वत्र लोकेषु सर्वमन्त्रां प्रबोधयन्
बोधिमांसे प्रतिस्थाप्य करिष्यामि शुभारतान् एवं सर्वत्र लोकेषु त्रिरत्नसंप्रकाशयन् संवोधिसाधनं मार्जचार
यिष्यामि सर्वदा एवं धर्ममयं कृत्वा त्रिधा तु भुवनेष्वपि समाप्य सौगतं कार्यं सुनिर्वृतिं समाप्नुयात् इत्यवप्र
शिधिं धृत्वा प्रतिज्ञातं यथा मया तथाहं संप्रतं सर्वं संपरयितुमुत्सेह मद्गते महासत्त्वा बोधिसत्त्वा कषायिते

कलौवौषपदंप्राप्नुमुत्सहन्नेनकेचन सर्वेपितेमहासत्त्वास्तदन्येषुयोगेषुहि श्रद्धेदेशेकुलेजातावोधिलब्धाभवांजिना
 तथेदन्तिमहासत्त्वाश्रद्धेदेशेकुलेचते जातासंबोधिमासायभवन्पतोत्पत्ताजिनाः एवंमत्पेमहासत्त्वापश्चात्कालेज
 गद्धिते श्रद्धेदेशेकुलेजाताप्राप्स्यन्तिसौगतपदं एवंसर्वमूर्खान्दाराणांप्रतिज्ञातंयथात्मना तथाकालेकुलेदेशेजन्म
 संबोधिसाधने शतियुयंपरिशायप्रतिज्ञातंयथात्मना तथाभुत्वामहायामिसंपूरयन्मर्हथ इतिनत्समुपादि
 यंश्रुत्वासर्वेपितेमराः तथाहितिप्रतिश्रुत्वाप्राप्त्यानन्दप्रबोधिना ततोधीमान्महासत्त्वोवोधिसत्त्वोविलोकयन्
 जन्मस्थानंकुलंज्ञात्वाध्यात्वातस्योसमाहितः अथसर्वेपितेदेवासमालोक्यसमन्ततः अद्राक्षःसकलान्तानिस
 र्वराजकुलान्यपि ततःसंदिग्धचित्तास्तेसर्वेपिवोधिचारिणा तत्परिस्पृष्टकामाश्चतस्तुध्यानसमाहितः अ
 थसर्वेपितेदेवाःसमालोक्यसमन्ततः अद्राक्षुसकलान्तानिसर्वराजकुलान्यपि ततःसंदिग्धचित्तास्तेसर्वेये

बोधिवारिराः तत्परिप्रयुक्तमाश्रयतस्थौध्यानसमाहिताः दृष्ट्वासंदिग्धचित्तास्तान्बोधिसत्त्वोविवर्त्तिकः पश्यन्
ज्ञानध्वजोनामसमामन्त्यैवमबुवीत् एतन्मार्घाश्चममवमहाभिज्ञजिनात्मज जन्मकुलंपरिस्पृष्टुप्रार्थमेममुविल
रं इति तत्समुपादिष्टंश्रुत्वासेर्वपितेऽमराः साध्वितिप्रतिनन्दितातथास्पृष्टुंसमिच्छे ततस्तेत्रिंशःसर्वज्ञान
केतुध्वजादयः महासत्त्वसमालोक्यतत्पुस्पृष्टुंसमुपाश्रयन् तान्दृष्ट्वासमुपासीनाच्छतकेतुःससर्ववित् सर्वा
न्यप्यसमामन्त्यसादरमवमबुवीत् मार्घायुयंयदायातास्तद्भवन्तिसमुच्यन्तां सर्वभवदभिप्रायंपूरयिष्यामिस
र्वथा इति तदुक्त्वाकार्पसेर्वमुदिताश्रया बोधिसत्त्वतमानम्यपुच्छुरेवमादरात् भवावत्सांप्रतगन्तुमर्हिभवा
न्समिच्छति कुत्रराज्ञाकुलेजातसंबोधिप्राप्नुमिच्छति तद्भवान्समुपादिश्यसर्वारस्मान्प्रबोधय सुप्रज्ञाशया
कृत्वासंमदयिर्महति चतुषष्टिर्गौर्युक्तंकुलंचक्रवर्त्तिवः तत्कुलेहंसमुत्पन्नाःसंबोधिसमवाप्नुयात् स

ल.वि.

१३

तद्गुरोस्तु संपन्नं सुकलं चक्रवर्तिनः शक्येन्द्रस्य महिलोके परित्युद्धं विरामितं तत्र चाहं समुत्पन्नो बोधिचर्याः
प्रकाशयन् त्वत्काराज्यं वने तत्राजित्वारिन्वोधिमात्रया इति मत्वा राणीकानां सुशीलाकारमरिडता मत्पद
र्मसमाचाराप्राचरदोधि संवरं ततसा सुमतिनिपुणं बुद्धां स्मृत्वा समादरात् दत्तार्थिभ्यो यथाकासं प्राचरेयं
पथे सितं ततसामयिसुतदारिकां दिव्यसुन्दरि द्वात्रिंशलक्षशरायनां कान्ता संशोभितेन्द्रिया निशंभ्यसं
प्रजातायां सुनिर्जनकोमुदा उपेत्य समुत्पश्यन् सस्थौ मिश्रश्चरितेन्द्रियः ततस जनकस्तस्या कृत्वा जातिम
हं मुदा सत्तातिवाध्वानाममयिति प्रथितं व्यधात् ततः सारारिकाष्टाभिर्धात्रीभिः प्रतिपातिता परिपु
ष्ट्येन्द्रिया कानारेजे सर्वमनोहरं ततो वात्पेप्पधीत्पासौ सर्वविद्यान्तयारणा निर्जित्यवादिनां दुष्टरेजे
सर्वकलासुधी एवं तदनुजासर्वाः सद्गुणा अपि भडिका सर्वशास्त्रकलाविद्याविचक्षरणा विरेजिरे ततो

पद्यः

१३

न्येपिमहासत्त्वाः समुद्रावासकाविकाः भगवन्तममारम्पप्राप्तानुशास्ततोचरन् तत्रसर्वेपितेदेवाधृत्वाद्वासरगाविग्रहं
सर्वतभूतलेलोकात्सर्वानेवमबोधयन् वेदशास्त्रार्थीत्यात्रसर्वाश्रतीर्थिकानन्यतिन् प्रत्येकसुगताश्चापिसर्वानेवम
बोध्यन् रिश्रुतयुयमत्राश्रुबोद्धक्षत्रारिोसर्वतः शाक्यवंशोहिजातोबोधिसत्त्वजगद्धिते बोधिचर्याव्रतधृत्वासंवृ
त्तिसंप्रचास्यत् सर्वान्परिग्रहात्सुप्काप्रवृज्याव्रतमाचरेत् गयाशीर्षितपस्तत्राजित्वासर्वान्तस्त्विन नतोबोधि
दुमासीनाध्यात्वासंबोमानसः सर्वान्मारगराजित्वापरिशुद्धात्रिमराडला अहंसंबोधिमासाद्यसंबुद्धोत्रभवेद्द
पि इत्यत्रतीर्थिकासर्वेप्रत्येकसुगताअपि बोद्धक्षत्रारिोसर्वत्रपत्कागच्छन्संप्रतं तदत्रसज्जनासर्वेदेवासु
रमानवा त्रिरत्नभजनोत्साहंप्राप्तुंनदन्सर्वदा इतितत्कथितंश्रुत्वातीर्थिकाऋषयस्तथा ततकाशपांगताःस
र्वेध्यात्वारैकीनिर्वृतिंययु प्रत्येकसुगताश्चापिसर्वगत्वाऽम्बरेस्थिता ध्यानाग्निमातनुंदग्ध्वासर्वेपिनिर्वृतिंययुः

ल.वि.
१४

ते देहापतितास्तत्रमृगदावेजिनाश्रमे तेनैवमृगदावंतं दृषिपतनमुच्यते एतदुक्तसमुत्पन्निकथावृत्तिं सुभाषितं सर्व
त्रभुवनेष्वेवः प्रससारः समन्तः तत्प्रवृत्तिं समाकरार्पसे देवासुमानुषा सर्वलोकाजगद्भ्रमं धर्मश्रोतुं मुदाचरन् एवं
सर्वत्रलोकेषु सर्वलोकाशु भेषिणाः त्रिरत्नभजनं कर्तुं प्रात्पानन्दप्रबोधिना तीर्थकोपेऽराचारा सर्वमाराणां श्रव
ति भीताः संक्षोभितात्मानो विषीदन्तो विचेरिरे तदा सनाजना सर्वसद्गमश्रवणोत्सुकाः कदोत्पद्येत संवृद्ध इति
ध्यात्वा प्रचेरिरे तदा यमिति श्रुत्वा शोकशल्पप्रविस्मितः उपगन्तं तमर्हन्तं संपश्यन्नेवमब्रवीत् भद्रनायकसमा
दिष्टं काशिपुरे जिनाश्रमे मृगदाव इति ख्यातं तत्समुपादिश कथं इति संप्रार्थितं तेन श्रुत्वा सोऽहं महामतिः उपगन्ताम
हीपालं सपश्यन्नेवमादिशत् वाराणास्यां पुरा तत्र वनखरोडि जिनाश्रमे रोहको नाम साहस्रमृगयुथाधिपो भवत् त
स्य पुत्रो महासत्त्वो दावभोतां महाबलौ न्यो धोता मतज्जेष्टे विशारवास्तदन्तजः सहस्राणां मृगानां नौ पंचपंच

पृथ.
१४

शताभ्यपि पितृदत्तानिसंपात्पुत्रेचरुयथासुखं तदाकाश्यामभूद्राजाब्रह्मदत्तो नराधिपः मृगयाभिरतोभीष्णुं मृ-
गं हत्वा वचं रमत नित्यं बहुमृगान् हत्वा भुंजतः सयथेप्सितं भृत्योपतिंदत्त्वा तच्छेषां त्यक्त्वा वने रमत एवं नित्यं हत्वा
स्तेन बहवस्तदनेमृगाः भक्षिताः पक्षि नित्यं जनुभिश्चापिते मृगाः तदृच्छते मृगाः सर्वे शोषा उद्विग्नमानसाः ग-
त्वा न्यत्र वने स्थातुं प्रचरन्तो भिडुडुवुः तदीक्ष्य मृगराजो सोम्यगोधोतिविषादितः उपेत्य भ्रातरं पश्यन् विशारदमेव
मबुवीत् किशोर्षेण महाराजा ब्रह्मदत्तो नराधिपः मृगयाभिरतो नित्यं हत्वा भीक्ष्णान् बहुमृगान् भुक्त्वा स्वयं यथाका-
मं हत्वा र्थिभ्योऽपि सर्वदा काकशिवादिजनुनां चाप्यत्र रमते मुदा तदीक्ष्य मेमृगाः सर्वे मृत्युसंत्रासिता शया इतो
न्यत्र वने स्थातुमिच्छन्ति साप्रतरवलु तदयं तं महाराजन् ब्रह्मदत्तमिहागतं उपेत्य सादरं नत्वा प्रार्थयामैव मात्मना
भो राजन् नित्यमागत्य वने ते विषये स्थितान् बहुमृगान् निरर्थं न हन्तुनाहंति सर्वदा यदि तेऽस्ति महाराज मृगमांसरू-

ल.वि.
१५

चिसदा प्रत्येहमेकमेकंतेप्रेषयामिचसर्वदा इतिविस्तप्यतंभूपंप्रार्थयित्वाभयंसदा सर्वाभृगांसमाश्र्वास्पयालय
नौवसामहे इतितडक्तमाकरार्पविशापसंप्रसाधितं तथेत्यत्यनुमोदित्वाफुरुष्वेत्येवमबुवीत् इतितौभ्रातैरौसर्वा
न्वाधयित्वाप्रयत्ननः नृपागमनमिच्छन्तौसमालोक्याभितस्थतुः सदासनृपतिराज्ञामृगयाभिरतोमुदा ससैन्य
ह्यमारुह्यतदनेसमुपाचरत् तेमेवंसमुपायातंदृत्वातौभ्रातरावपि सहसानिश्रवत्वातंनृपंवीक्ष्याभिजग्मतु ता
वायातौसमालोक्यससैन्यःसनराधिपः सविस्मयोजनाचार्वान्समामत्रैवमादिशत् परपध्वंमृगराजौयौभ्रात
रौताविहगतौ तद्युयंमेतयोर्मात्रंविहेथयितुमर्हथ इत्यादिष्टंनेरुदुश्रुत्वासर्वपितेजनाः ससैन्यास्तौसमायातौ
वीक्ष्यतस्थसविस्मया तत्रतौसमुपासृपस्वर्जीवपिनिरादरो नृपतिंतमुदानत्वापरपन्नावपतस्थतु तावेवंसं
स्थितौदृष्ट्वा नृपतिःससर्कोतुकः संपरपन्समुपामत्रसादरंमेवमादरात् भोमृगेदोयदर्थेत्रयुवामेवसमातौ तदंश्व

पद्य
१५

पूरयिष्यामि वदत निर्विशंकया इति तदुक्तमाकरार्थधातोरैते मृगाभियो नृपति तं पुरात्वा च यश्च न्नावेव मूचतुः राज
अहुराग्यदर्थे न भवद्दर्शनलालसो सहसा वांसमायावस्तन्नौ वा अह्यप्रपूरयः यद्भवान्नित्यमागत्य ससे न्यहसर्वदा
मृगान् वदुत्तयं भुक्त्वा चान्यर्थिभ्यो ददाति च अन्येपि वद्वे त्रैव मृतास्त्वादिभिर्हताः स्ते सर्वे प्रभुश्यन्ते क्रोडुकाका
दिजनुभिः तन्निरर्थं भवति नैव मृगान् न हनुम इति न हि राजानि हन्तव्या शरणा समुपास्थिता वयमपि भवद्वाज्जिपेश
रणा समुपास्थिताः तद्भवान्भूयति हस्मान्मुजावत्यानुम इति वयं तं विषये रणे संजाताः परिवृद्धिता यथा प्रजाः
पुरेण मेजातास्तथा वसामहे यथा ग्राम्याधिपो ग्राम्यां लोका न्याति सदा हरं तथा तथैस्तान्मृगान् सर्वानां संपालयामहे
यथा ते नृते राजं पौरैर्ग्राम्यैरिभैर्यैः गोभिश्च महिषैर्गर्दभैरेडैरजैः अन्येऽप्यप्युभिः सर्वैः समाश्रितं प्रशो
भितं तद्भवान्भूयति नाथः कृपया स्मान्मुजावत्या पातुम इति संवीक्ष्य मेव नित्यं विद्यातय त्वत्सैन्ये शिषुभिः शस्त्रै

ल.वि.
१६

वहोत्रहतामृगाः अनेकविद्रुताश्चान्येनिरर्थनिर्जनेमृता केचिन्नद्यांजलेगोटेऽस्तंघ्येपतितामृता केचित्पुषातमु
स्तंघ्येपतित्वाधोमुखामृताः उत्प्लावित्वायलायनापतिताः कराडकाचिन्ते शिलायांपतिताकेचिच्छकोद्रुमेलता
स्वीप केचित्पंकेतिमयाश्वकेचिगुल्माभिर्विद्रिताः केचिद्वानलेदग्धाः केचिद्देसरस्यपि केचिन्नृणादिसंछ
न्निरवधेचपतितामृताः एवंमन्येचदर्जघुपतितामररांगता एवंमन्यत्रदेशेषुपलायनाभयान्विता सिंहैःप्रभक्षि
ताः केचित्केचिद्व्याधैश्चभक्षिता तथाप्येतापलायन्तोव्याधैश्चनिहतामृगाः केचिदन्यत्रकान्तारेहर्गमेपतितामृगा
मातरंस्वात्मजंत्यक्तान्ननयनिरतानपि स्वजीवमरक्षार्थंविद्रुताजङ्गलेमृता तामातृर्विद्रुतादृष्ट्वावालकोस्तिप्पनडु
ताः परिभ्रान्ताविरावन्तानिराशितामृताः पथि तेकेचिद्भक्षिताकाकैः केचिच्छूभिश्चजस्रुकेः तथाप्येजंजुभिः
ऊरैःपक्षिभिश्चापिभक्षिता एवंनित्यंमृगाव्यर्थमृगानावनजीवनः तत्समीक्ष्यभवान्नाथोनास्मान्व्यर्थंविद्यात्तव

पद्य.
१६

किंवापि ते पराधत्वं तास्माभिः प्रकृतं क्वचित् न चापि स्यादभद्राद्यमस्माकं दर्शने सरां तत्कथं भवतोऽस्मासु जायते रूषिता
मतिः राजा हि सर्वसत्त्वेषु समवर्ति हिताशयः पीत्वा त्रासु तुरातिषेव धत्तकारोपपरिग्रेहे शान्तिचित्तानिराकांक्षाव
सामेहेतुपरिचिदत् ग्रामिक्षत्रपुरोयानेताप्युत्पातंच कुर्महे कस्यचिद्व्यकारनरुत्तयानैव चरामहे सर्वत्रापि भयोद्धि
ग्नप्रक्षोभिताशया मदा सभयं मुदुरालोक्य चरामहे दिवानिशं नापिराजन्ययंचौराधूर्ताः सठाश्ववंचका नैव
उष्टाउराचारादशाकुशलचारिणः तथाप्यस्मासु सर्वेषां लोकानां निर्दयामतिः प्रहृन्ते मवंपोत्साहं समुत्थिता प्र
वर्तते हो देवकथमस्माकमनपराधाधिनामपि सर्वदृष्टाविधावन्ति प्रहृन्ते हृन्ते मुयता भवन्तोऽपि गुरुः शास्ता
नाथो राजा हि तार्थभृत् तदस्मानुःखिनः शुद्रान् रूपयान् नानुमर्हति शुद्रसंपालनमर्ममहतामतिशोभनं न
इवान्नसमा लोक्य सदृष्टापानुमर्हति यद्यस्ति भवतो राजन् मृगमांसेन लालसं तेन चावलिं देव्यास्तस्य मांसरसा

त्व.वि.
१

नितं पक्वायथेप्सितं भुक्त्वा संचरस्व प्रमोदिता इति संप्रार्थिते तेन स्निहया बोधवत्युर एतदस्मदभिप्रायं प्रार्थना स
फलिकुरु पश्यन्तस्मान्महाराजन् भवतः सरणाश्रितात् निर्वार्य इज्जनां सर्वान्सदा संपातुमर्हति नि
त्यमेव मिहागत्य स्मान्विधाते ये प्रभो पातकेष्वतिसरक्तश्चरितुं मानृपोर्हति धर्मे खेवातिसंस्तु सर्वसत्त्वहिता
र्थभृत् त्राशयदुर्जनदक्षसज्जनाभूपतीश्चरेत् किमेवं बहुवोक्तेन राजा हि धर्मनायकः तद्गवाधर्ममेवात्र
संसाधयितुमर्हति धर्मेणासन्नतो जातः सत्सोरण्यानि सदा जुयात् पोषनदृजतो जातो दुःखानि सर्वदा जुयात्
इति विज्ञाय भूमीन्द्रा विरम्य पापमार्जतः सर्वसत्त्वान्सुभेमाग्नेधर्मे संस्थाप्य पातुमर्हति इति ताभ्यां मृगे द्वाभ्यां
संप्रार्थितमिशंभसः ब्रह्महन्तृरूपा दृष्टतो पश्यन्नेवमादरात् यथा युष्मदभिप्रायं तथा सत्यं करोम्यहं तद्युयं नि
र्भ्यां नन्दा संचरध्वयथासुरवं यशुवां प्रतिज्ञातं तत्सत्यं प्रतिपात्यतां यथा कामसुरवं भुक्त्वा निवसध्वंसदाश्रिता

पद्य.
१

अथारभ्यसदोष्येवंमृगयाभिरांजमान् निवार्यतापिभूयोत्रेपेयंयंकदाचन एतन्मयासमाख्यातंसत्यधृत्वा
प्रमोदिता गच्छेतिस्वाश्रमेस्थित्वारमध्वंप्राभिननिता इति तौ समुपाविश्य नृपतिर्विलोक्य च सैम्यान्स्वजना
सर्वान्समामन्त्र्यैवमादिशत् अथारभ्यमृगानां हि प्रदत्तं भयं मया तत्केनापि मृगः कश्चिद्विदेथव्यः कदापि मा
इत्यादिश्यनेरेन्देराश्रुत्वा सर्वे पिते जना सैम्या अनुमोदित्वा तथेत्युः प्रबोधिताः ततः स नृपतिराजस्वपुरमागतस्त
था संग्राम्योपैरिका सर्वा समामन्त्र्यैवदिशत् तच्चृपादिष्टमाकर्ण्य संग्राम्योपैरिका अपि सर्वे तथेति विज्ञाप्य प्रा
त्यानन्दप्रबोधिताः ततस्तौ भ्रातैरोगत्वा तत्रारोप्य प्रमोदितौ सर्वान्मृगान्समामन्त्र्य पश्यन्तावेवमुचतुः सर्वयुयं प्र
सीदध्वं यन्नृपोसौ प्रबोधीतः प्रदत्त्वाऽभयमस्मभ्यो लोकाश्च बोधयत्यपि अथारभ्य भयं नात्र कुत्रापि विद्यते सदा
यथा कामं सुखं भुक्ता संहरध्वं प्रमोदिताः प्रत्यहं मेकमेवास्ममहीपतेर्मय नसे ज्येष्ठानुक्रमतोयायादित्येवं व्रजतु

ल. वि.

१८

क्रमात् तेन दत्त्वा बलिदेव्यै नृपतिमयथाविधि तन्मासं सरसं पंकप्रभञ्जित्व नैस्व तत्तस्य पापकंसर्म्मनिशेषं क्षणाय
हपि ततः सपरिमुक्तात्मा सुरालयं व्रजे द्रुवं तत्र दिव्यामृतं भुक्त्वा महासुरोगरौः सदा यथाकामं रसं साज्जं देवैः संचरि
तावसेत् अवश्यमेव सर्वेषां जन्तूनां मरणां भवेत् ते देवमरराययं माविपीदत नन्दतः इति ताभ्यां समारण्या तं श्रुत्वा स
र्वपिते मृगाः तथेति प्रतिविज्ञाप्य स्वस्वालयं ययुस्ततः तस्मिन् नपि दिने ज्येष्ठोपः सर्वेषां संचरन्त्यं मृत्युभयप
रीतात्मा मक्षिपते महानसे तमागतं नृपो दृष्ट्वा सलोकसंप्रहर्षिता देवीमाराध्य संहत्वा तदङ्गैः समतोषयेत् ततस्त
स जनो राजा तन्मासं सुरसान्वितं पाचयित्वा यथाकामं व्रजे संप्रोदितः एवं प्रतिदिनं नित्यं मेको मृगो ययौ त्व
यं राजापितं तथा हत्वा व्रजे सजनसदा ततो न्यस्मिन् दिने मृगाण्युर्विगतावारमागतः विसारवत् स जनप्रेम्तां मृ
गीमेव मप्रवीत् तदा यावत् सराज्ञो वामनाय महानसे तद्गच्छः सहसामात्रविलम्बितुस्त्वमहसि इति ते नोदितं श्रुत्वा

पद्य

१८

गुर्भिरासीसाविषादिता तांजनंमुचिरंष्टारुदन्त्येवन्मदेवयत् साप्रतमममर्भस्मिन्समभवंपोतकद्वयं यदाबालप्रसुता
स्मिन्तदास्यास्याम्पहंभ्रुवंतावदन्त्यप्रयत्नेनबोधयित्वाकृप्यात्मते महानसेनेरेन्द्रस्यसंप्रेषयन्तुमर्हिसे इतितयासमा
ख्यातंश्रुत्वासाधियतेःपरः गत्वेतत्सर्ववृत्तानांविस्तरेणान्यवेदयत् तच्छ्रुत्वाभृगराजोसौविशाषकपयाहृतं तथा
त्यभृगमाप्यत्रसादरेमेवमब्रवीत् अथत्वंकुजभूपस्यमहानसेस्त्वयंमुदा यस्यावारोधुनासाहिर्गुर्भिरासीभवन्तिभ्रुवं य
दाराभंप्रसुतासातदायास्मात्तिसात्मजा तदारव्याप्तमितिश्रुत्वासमृगएवमब्रवीत् अन्यास्यावासरेनाहंब्रुजामिसर्व
थारवल तस्यावारोवृजेतेवकोत्यवारोवृजेदपि इतिउक्तमाकर्णासआनकउथितः ततोत्यस्यपुरोगत्वात्तथास
र्वेन्यवेदयन् इतिउक्तमाकर्णसेपिमृगस्तथावदत् ततोत्यस्यपुरोगत्वात्तथासर्वेन्येदयेत् एवतउक्तमाकर्ण
सेपिमृगस्तथावदत् एवंसर्वमृगानांआनयकपुरोगत तत्सर्वप्रवृत्तानांकथित्वाप्राप्त्यचोदयेत् तच्चोदितेपिस

ल.वि.
१६

वैपिमृगागणुसमीक्षरे ततः सप्रेषको गत्वा विसारवस्वपुरोस्तथा सर्वमेतत्प्रवृत्तानां विस्तरेणान्यवेदयेत् तच्छ्रुत्वा सवि
शारवश्चतुर्जनं मेवमब्रवीत् गच्छत्वं सहस्रो मेव प्रेर्यतामपि गर्भिणी इति तत्कथितं श्रुत्वा सानयक उन्निहितः सहसा
प्रतस्तस्या गर्भिरापास्वमब्रवीत् अन्यद्वारे मृगा सर्वे गजुनेच्छन्ति सर्वथा तवैवारे त्वमेवायं वृजको न्यश्चरेदपि इति
तदुक्तमाकर्षणं विंशतिमा मृगी ततः गत्वा न्यग्रोधमानं मयूरं दत्तैकं न्यवेदयत् नाथो भवान् मृगानां हितं ते हं शरणां
व्रजेत् इति मां रूपया दृष्ट्वा यश्च संपातुमर्हसि इति तत्प्रार्थितं श्रुत्वा न्यग्रोधो सोममृगाधिपः तां मृगीं गर्भिणीं प
श्यन्तमाश्वास्यैवमब्रवीत् माभीस्त्रयदर्थं त्वं शरणां मे समागता तत्ते संपूरयिष्यामि तद्वदस्व पुरो मम इति तदुक्त
माकर्षणं गर्भिणी सा पुरोगता न्यग्रोधं तं मृगाधीशं संपश्यन्त्येवमब्रवीत् नाथो यममवारो हि गमनाय नृपान्तिके
अधुना जायते गर्भपोतकं मे दयस्व तु यदा स्येत् तत्पुसुतास्मि तदा यास्यामि सात्मजा तदन्यबोधयन्नप्यप्रेषयस्व दया

पद्य
१६

निधे शतितप्रार्थितं श्रुत्वा न्यग्रोधसमृगाधिपः गर्भिरासिमाश्वास्य जगाद नायकं जनं गच्छासु त्वं मृगा सर्वा मदा
जया प्रबोधयन् एकमद्यमहिन्द्रस्य प्रेषयासु महानसे इत्यादिष्टं मृगेऽपि श्रुत्वा गततर्थात्सि सर्वा मृगसमा मन्त्र
पुनरेव न्यवेदयन् भवन्तस्वामिनोस्माकं गर्भिरासिमास्य गता सारूदन्ति पुरो नत्वा प्रार्थयत्येवमादरात् स्वामिनव
मेशमेधगमनाय नृपेखलु सांप्रतं मे समुद्भूतं गर्भे हि सावकवयं तदहं गर्भिरासिमावतावन्नगनुमुत्सहे इत्येहं भवतया
वसरगां समुपागताः विशोरेवापि भवन्नात्रासंप्रार्थितो मया तथा मयितस्य दयानास्ति तद्भवान्प्राप्तुमां प्रभो यदा
शावं प्रसुते मे तदा यास्यामि सात्मजा एतावत्कृपया दृष्ट्वा पश्य मां त्रातुमर्हति इति संप्रार्थनां तस्या श्रुत्वा मामी प्रबो
धितः दत्वांभ्यं समाश्वास्य प्रेषयन्तीह मां खलु तदा जा स्वामिनो धृत्वा यो मया धर्ममिच्छति स एकस्वभूपस्य प्र
गच्छन्तु महानसे इति तदुक्तमाकराप सर्वे मृगा अवोधिता तमानय मां लोकसाक्षेपमेवमब्रुवन् अद्यावारेपि ना

ल.वि.

२०

स्माकं को न्यदोरे बुजे दिहः यस्यावोरो बुजे ते वै बुजस्वेति प्रभो वद इति तैः कथितं सर्वे निशंभ्य संजनस्ततः न्यग्रोधस्य पुरोग
त्वात्तथैतत्सर्वमभाषयत् तेनेदितं तदा करार्पय्यग्रोधसमृगाधिपः दयाकुलविषयरार्तात्मानिध्यायैव व्यचिन्तयत्
तत्राहतरवयगतवारक्षत्वारारामजाभिमां सत्यवचोयशोधर्मसंपालयं बुजानिहि किमेव चिरजिवेन केवलं पापसा
धनं वरमेवायमेमृत्युन मिथ्याचिरजीवितं सर्वेषां मपि जनुनां सर्वत्र मरणाश्रुवं अवश्यं भाविनो भावा भवन्ति ज
गतामपि तदहं सात्मजा मेता सत्यधर्मयशोपि च रक्षित्वा देहमुत्सृज्य संप्रयायात्सुरालयं तत्राप्सरोगरौसा
र्द्धदेवैश्चापि मुदारमन् सदिव्यामृतं भुक्त्वा संचयं यथासुखं इति निश्चित्य शुद्धात्मान्यग्रोधसमृगाधिप गर्भि
रातितां मृगासर्वान्समाश्वास्य ततो चरत् तत्र मार्गे चरं लोकैर्वीक्ष्य माराः समन्त सुवर्गारत्नचित्राङ्गावाराणां सि
मुपाचरत् तत्र देवादि लोकैश्च वीक्ष्य मारा मुदा चरत् गन्तुमशक्तं स राजाः प्राप्ता देसमुपादिशत् तं दृष्ट्वा जनकायो

पय.

२०

पि विस्मयान्वितमानसः अनुसरसमालोक्य मिथस्त्वं समब्रवीत् नूनं सर्वमृगाक्षीणा यदयं युथपतिस्त्वं
अथात्र नृपतेर्गन्तुमहानसे समागतः तदयं नृपतेः सर्वगत्वा समादशत् अविद्यातपरित्राणार्थं यिमास्त्य सर्व
था इमं मस्यापि भूपस्य महद्भूषणं सर्वसंशोभितं सर्वलोकचक्षुर्मनोहरं इति संभाष्यते सर्वे ते तथेत्य
नुमोदिता नृपतेः पुरतो गत्वा प्रार्थयन्नेवमानता देवभवान्विजानीया सर्वे ह्यपितामृगाः तद्युथा धियति
र्गन्तुमहानसे इहागता ओष्ठका अडुष्टास्ते कर्यापि नापकारकाः जलपत्रतृणान्येव भुक्त्वा चरन्ति कानने
शोभयन्ति यथारण्यं संयमिनस्तस्मिन् तथार्थं सर्वमृगास्तन् शोभयन्तश्चरन्त्यपि इति तेषां महाराज नृमृगानां वनवा
सिनां तपस्विनामिव त्राणुमर्हति मा विधातुं यदयं मृगारजोऽपि त्रारार्थं खानुजीविनां स्वयं मर्तुं समुत्साहं
त्वायाति महानसे तद्भवता समा लोक्य मृगेन्द्रायं महामतिः सर्वथानविद्यातव्योरक्षितव्योस्तपस्विवत् अलं

ल. वि.
२९

कारमिवाभाति पृथ्वीयुक्तेत्ययं योगीवातीमहाधीरस्वयमेवमिहागतः तद्भवमेनमालोक्य कृपाकारुरापचेतसा
प्रसादयन्समात्वात्स्यप्रेषयन्नुतिजालयं इति ते साधुभिः सर्वसंप्राथितं निसम्पसः ब्रह्मदत्तो महीपालस्तं दु-
ष्टं समाचरत् तत्र स समुपास्य ददर्श तं मृगाधिपं स्रवरोरत्नचित्राङ्गरक्तपादं सुलोचनं सुचिरं तं समालो-
क्य विस्मयाकुलिताशयाः सादरं समुपामन्त्र्य संपश्यन्ते वमादिशत् भो मृगेन्द्रयदर्थं त्वं स्वयमेवमिहागता तत्त-
त्पुं त्वं ममाग्रे च समारब्धानुमर्हति इति संप्राथितं राजानि सम्पस मृगाधिप नृपति तं समालोक्य प्रणतैव न्यवेद-
यत् राजन्निह्यदर्थं न प्रायामिते महानसे तदहं संप्रवक्ष्यामि शृणोतु सादरं भवान् यदगमने वारोणं विराघा अप-
आगतः गर्भिरासीत् मामाग्रेऽपि प्रार्थयत्येवमागता वारोयमेव प्रभो राजा गमनाय महानसे गर्भे स्मिजायते बालव-
यं हि सांप्रतं मम तदद्यात्र भवानस्य प्रययन्नुपबोधयन् यदेमहं प्रसूजास्यां तदायामि सात्मजा इति तं प्रार्थितं

पृथ-
२९

श्रुत्वा तथेत्यहंप्रबोधितः सर्वानपिमृगानत्रगमनायप्रबोधयेत् एकोपितप्रसन्नात्मा गतुमिहममिच्छति सर्वेपि
तिमृगामृत्योर्भयशंकाभिर्मोहिता तदाहंकरुणाकान्तचिन्तसर्वात्मृगानपि गर्भितांसमाश्वास्य पुनरेवविचि
न्तयेत् किमेवं सर्वदेतेषामृगानामरिवचरे सर्वेषामपि जनुनामवश्यं सरां भवेत् सर्वत्र भाविनो भावा भवन्ति
त्रिभवेष्वपि तदत्र किं भये मृत्योः पायां रांतामह नरो इति निश्चित्य भूमीन्द्रः धर्मकीर्तिं सुरवाप्नुये भवेत् श्रद्धया
त्मानं स्वयंप्रदातुं मिहाव्रजेत् तद्भवांश्च द्रव्यादाय मे मम विग्रहं मुदा प्रभुत्वे तन्मदानं साफल्यं कर्तुमर्हति किममाने
न देहेन सर्वदेवं दुःखभोगिना अवश्यमेव गन्तव्यं सर्वैरपि यमालयं तत्र यमस्तमायातं समालोक्य विचारयत् तत्स्व
देवानुसारेण प्रिये फलभुक्तये पापी चेन्न रे गत्वा भुंज्यादुःखानि सर्वदा धर्मी चैतन्मत्तो यातः सुरवा न्येव सदा
श्रुयात् इति सत्यं समाख्यातं सर्वैरपि मुनीश्वरैः श्रुतं मया तदात्मानं प्रदातुं तेहमाव्रजेत् तन्मां भवान्समादाय द

ल.वि.
२२

त्वावलयथाविधिं यथाकामं प्रभुत्वाभुसंप्रेष्य सुरालयं तत्राप्सरो गौसाङ्गं देवेश्वापि मुदारमन् सदादिभ्यामृतं
भुक्तासंचरेयं यथासुखं किमेवमत्र कान्तोरेताताभयकलेवसन् जलयत्रनृणां पिवेव भुक्ताचरेय सर्वदा नेमेमृतेषां
भयाद्वा जनचित्तं संक्षोभितं खलु उत्साहमेव धर्मार्थे त्यजुं कायमिराधुता इति मे प्रणयं कृत्वा कृपमां विलोक्य न
भवोदधेः समुद्रप्रेष्य सुसुरालयं इति ते नोदितं श्रुत्वा ब्रह्म हन्त स भूपति सविस्मय प्रसन्नात्मानि ध्याचैव व्यचि
न्त्ये अहो पशोरविज्ञानं सत्कीर्तिधर्मसाधनं नूनमेव मनोमत्र संबोधय नु मागतः देवो यं दानवो यक्षो गन्धर्वो य
किन्नरः कुम्भारो डारजसो नागो गरुडो वामहर्दिकः सिद्धविज्राधरो वापि योगी वार्ष्णिर्नमो महान् मयानजायते
कोयं मृगरूप इह गतः एवं धर्मदया ज्ञानंति रश्वाकस्य विद्यते नदहं सादेरौवं संपृच्छामृगाकृतिम् इति ध्या
त्वा स भूमीन्द्रो ब्रह्म हन्त स मादरात् संपश्यन् समुपामन्त्र्य प्रपद्ये नं समादरात् को भगवान् मृगरूपेणाममायेव समा

पद्य.
२२

तः तत्सत्यं समुपाख्याय मां बोधयतुमर्हति इति संप्रार्थितं राक्षानि संप्रसमृगाधिपः वृक्षदत्तं तरे द्रुतं संपश्यन्ने
वमवृवीत् नूनं राजन् न मायावी पुमानहं मृगाधिपः न्यग्रोध इति विख्यात सखा हंगचापरं पुर्विणी रक्षणा र्थे
प्रागतो हं नचात्यथा इति सत्यं मया ख्यातं विज्ञापितां मृगानहि इति तेन मृगे रोतां समाकरार्प समभूयति मृगरा
जं सुधीरं संपश्यन्ने वमवृवीत् धृत्यो सित्वं महाभाग न मृगो हि दयानिधे अहमेव मृगस्तिर्य्य स्येनास्ति दया
मतिः यत्नमेव मिह गता दया धर्मे विनीदयत् प्रत्याख्याय नरेन्द्र तां नोदय सिजद्धि ते तदहने दयां वीक्ष्य त
जाम्यामिषभोजन तद्व्याख्याय सर्वत्र स्वगतो मित्त्वदाश्रमे प्रजावन्ता मृगाः सर्वान्सदा संपालयाम्यहं स्तत्सत्यं
मया ख्यातं धृत्वा त्वं सहैते मृगैः सर्वभुक्ता यथा कामं संचरस्व कुतो भयः त्वं हि राजापशुनैव वसतं वैव दया जने अ
हं पशुनृपानैव यस्य मत्वा श्रिते दया तद्भवानोपराधत्वं क्षणमुमर्हति सर्वदा मुनिवत्त्व समाश्रित्य निवसन्त्वा

श्रमेसुरवं तथामृगाश्चतेसर्वेसहायास्तेनुजीवनः निर्भयास्तत्रसर्वत्रसंचरयतांयथासुरवं इत्येवंसमहीपालसमादिश्य
प्रसादितः अमात्यान्स्वजन्तान्समामन्त्र्यैवमादिशत् अथारभ्यवनेतत्रसमासृत्पमृगासदा केनचिद्विस्थयित्वा
इतिघराप्ररोहिताम् इत्यादि नरेन्द्राश्रुत्वोत्तेमन्त्रिणोजनाः सर्वतथेतिविज्ञाप्यतथाघराणामघोषयेत् तस्य
राघोषमाकर्ष्यसर्वलोकाप्रयोधिता तत्राश्रितान्मृगान्मृगसर्वान्विहेठयन्कदापिनः ततःसमृगाराजस्तनरेन्द्र
स्तंप्रसादितं सत्त्वाभिनन्दितःपश्यसादरंस्वमादिशत् यत्कृत्यपरेममित्रेकृतमस्मासुतत्त्वया संभवेभिन्नवेप्य
स्मिन्महात्म्यमनुवर्तितां कस्यनाममहाराजनावलम्बितचेतसि सम्मानविधिनातेनयस्त्वयास्मासुदर्शितः प्र
योजननामकियत्किमेवचामश्रमंमानदयन्त्वमीक्ष्यसे प्रियातिथित्वंगरावत्सलस्येतेप्रवृत्तमस्यासगरादिति
श्रुत्वं नचित्रमेतत्त्वयिवाजिवात्मनिप्रजाहितार्थंभूतपार्थिववृत्ते तपःसमानपरेसुताविभोस्त्वभाववृत्त्याहिण

रागात्त्वपिस्थिताः इतिप्रसंशासुभगासुखागुणादोषमुर्ध्वैर्जेषुवसन्तिभूतयः इमांविदित्वागुणादोषधर्मतांसचेतनकः
स्वहितोत्पथंजेत् नदेशमाप्नोतिपराक्रमेरातनकोशवीर्येनननीतिसंपदां श्रमव्ययाभ्यांनृपतिर्विनैववयंगुणाभि
जतितेयथाधिगच्छन्तिसुराधिपश्रीरपिवीक्ष्येतेगुणान् गुणोदितानैवममेतिसन्नातिः गुरोभ्यएवप्रभवन्तिकीर्त्तयः
प्रभावमहात्म्यमितिश्रितंगुणान् अमर्षदृष्ट्याद्रवककंशात्पि प्रसादयन्नेवमनामिर्विदिश्यांशशिप्रकाशाधिक
कान्तमोगुणा नदेवदेवक्षितिपालयन्महिंप्रयानतदृजपार्थिवानवात् अमन्दशोभैर्विनयादिभिर्गुरोःगुणानुरा
गंस्वजनंप्रबोधये प्रजाहितंकृत्यतमंमहीयतेस्तदस्पपंथास्तुभयन्नभूयते भवेद्यतदाजनिधर्मवत्सलेनृपस्यहिज
नोनुवर्त्तते प्रशाधिधर्मैरावसुन्धरामतःकरोगुरक्षांविदशाधिपश्चते त्वदन्तिकासंश्रितभावनादपिस्वयथ्य
इत्थंभुविकर्षणीवमां इतिनेनोदितंश्रुत्वाभूपांतेप्रसादितः तंमृगाधिपतींपश्यन्सादरमेवमब्रवीत् शास्तामिम

ल.वि.

२४

निवृत्ताभियन्तेसोध्यसमनः तन्मेभूयोपिसद्धर्मसमुपादेष्टुमर्हसि इतिसंप्रार्थितेराज्ञासमृगोपिप्रसादतः सर्भासर्वा
नृपचापिसंपश्यन्नेवमबुवीत् दयासत्त्वेषुसद्धर्ममत्पेसंक्षेपतो नृप हिंसास्तेयनिवृत्त्यादिप्रभेदं त्रिभिर्दंक्रिये आत्म
नीवदयास्वाच्चेत्स्वजनेवातथाजने कस्यनामभवेचित्तं क्लेशाग्नितापिताकुलं लोकादयाव्योगानुसर्वदोषेति दुष्ट
तां मनोवाकोयः विस्फन्दैः स्वजनेपिसदाजने धर्मार्थिनजपजेडाजादयाधर्मार्थसाधनी दयाही सर्वधर्माणां मोते
वपरिपालनी सुदृष्टिरिवशस्यानां सर्वानुरागात्प्रसूयते दयाक्रान्तचित्तनभवति परद्रोहसमं शुचोत्तस्मिन्वाराणिव
जतिविकृतं नापि चतनुः विवृद्धान्तस्यैवंपरहितरूचिः प्रीत्यनुसृतान्यदानक्षान्त्यादिज्जनयति गुराणात्प्रसूयते दयाक्रा
न्तचित्तं नभवति परद्रोहसमं शुचोत्तस्मिन्वाराणिव जतिविकृतं नापि चतनुः विवृद्धान्तस्यैवंपरहितरूचिः प्रीत्यनुसृ
तात्प्रदानक्षान्त्यादिज्जनयति गुराणां कीर्त्यनुगृह्यान् दयाबुर्नोद्विगं जनयति परेषामपिसदा सुमित्रैर्विश्वात्मभव

पथ

२४

निजगतां वन्धवश्च न संरंभोक्षः प्रभवति दयाधीरहृदये न कोपाग्निचिन्ते च लति हि दयातो पशिशिरे संक्षेपेणा
दयामतस्थिरतया पश्यन्निधर्मास्तु धा कोनामातिगुणाः ससाधुदयितो यो नानुपातो दयां तस्मात्पुत्रे वात्मनी
वचदयानीत्वा प्रकर्षजने सदृते न हरन्मनात्सिजगतां राजत्वं मुक्तावय एवं तडत्तमा करार्पणं नृपोति संप्रसादिता मृगराजं त
मालिङ्ग्य संपश्यंश्चैव मवुवीत् प्राणा अमी मे जनास्तव दीयाः प्रागेव यत्रास्ति समप्रभुत्वं तदहं सिंस्थानुं मिहैव साधो
भुक्ता मया सार्द्धमभीसितानि उष्टाभिर्कीर्णानयेव न पिशीतो यावर्षाद्युपसर्गदुःखे भुक्ता भवन्तममन्वय
क्तमेकस्य राज्ञेरमितुं प्रभुक्ता तेतिष्ठमाणाः स भवेव नान्ते क्रीडावर्ते मेव समाश्रित्यंस्त्वं एवं सदा मे हेति कर्तुं का
मो धर्म समादिश पचरस्व भेदे इत्यारब्धा तं नरेन्द्रेणा निशम्य समृगाधिपः क्षत्रीयं तं महीपालं संपन्नो वमवुवीत् भव
दिधेये वमनुष्यवर्यो युक्तः क्रमोयंगरावत्सलेषु अभ्यासयोगेन हि सज्जनस्य स्वभावतो मेव गरावजंति अनुगृ

ल.वि.
२५

हितव्यमवैषियन्नुवनोचितं मां भवनाश्रयेण तेनालमद्विमुखं नराणां मत्पादं जालुचितं मृगाराणां चिकीर्षितं तेन य
दिमत्प्रियं तु व्याधवत्तं वीरविमुंचतस्मात् तिर्यक्त्वभावाज्जडचेतनेषु क्लृपेव शोच्येषु मृगेषु युक्ताः सुरवाश्रयेऽख
विनोदयेच्च समानचित्तान् वगच्छसत्वाद् इत्यात्मनः स्यादनः स्यादनभीप्सितं यन्न तत्परेष्वचरितुश्च मनो कीर्ति
क्षयं साधुजनानां विगर्हाद्दुःखं च पापं च प्रभवं विदित्वा पापं द्विषं त्यक्षमिवाद्भरस्वर्गोपेक्षितं व्याधिरिव क्षमने ल
क्ष्मीनिकेतनं यउपाश्रयने प्राप्नोति लोकाभिमतं नृपत्वं तान्येव पुरापापानि विवर्जयेथानकर्षणीयोऽप्युपकारिपक्षे
कालोपचारमुभयोर्विषुलैः प्रदोनेः शीलेन साधुजनसंगतनिश्चयेन भूतेषु चात्मवियथाहितवृद्धिसिद्धयपुरापापिसं
क्षिप्तयशःसुरवसाधनानि इतितेन समादिष्टनिशंभ्यसमहीयति तथाहीति प्रतिश्रुत्य प्राप्नोति नन्दप्रबोधितः ततः
समृगाराजस्वनानरागिताशया नृपतितं समामन्त्रयेन गन्तुं तोचरत् प्रचरन्सपरेमार्जेवीक्ष्यमानः प्रसादितैः सर्व

पद्य.
२५

लोकैः प्रसन्नात्मानिजाश्रयेमुपाचरत् तत्र तं समुपायातं सुप्रबुद्धमुखाम्बुजं ह्यहृष्टामृगासर्वप्रत्युजमुप्रसादिताः त
त्र सर्वमेतत्प्राप्तुं प्रसात्वा तं प्रमोदिता सादरं स्वालेयेनीत्वा शुद्धासनेन्यवेदयत् ततस्तं स्वासनासीनं सर्वपितृवनाश्रि
ता कथं स्पेव नरेन्द्रेण मुक्तस्त्वमिहागताः एतद्भुतान्माख्याय सर्वानन्मान्प्रबोधयः इति सर्वैर्मृगैः प्रोक्तं निशंभ्यसम्
गाधिपः सर्वमेतत्प्रवृत्तान्तं विन्यवेदयत् तदाख्यातं समाकराप सर्वपितृमृगामुदा विस्मयान्दितात्मानस्तं समी
क्ष्यैव मुखं धन्योसित्वं महासत्त्वोयत्परार्थं स्वयं व्रजेत् मृगोर्वदनमासाद्य स्वस्तिनेह समागतः यच्च सौ नृपतिर्वा
रो भवति तं प्रबोधितः दयासद्धर्मसंवृतौ संस्थाप्य संस्थाप्य सं प्रसादिताः यन्नेरेन्द्र प्रसादाच्च संप्राप्य वरमुत्तमम्
अस्माकं मपि सर्वेषां प्रदत्तं मम यं वरं तथास्माकं भयक्षापि विध्यते न कदापि हि एतद्भयदानस्य महत्परापफलं
तव अयारभ्य वयं सर्वे निर्भयं स्वस्थमानसा यथाकामप्रभुं जानाः सर्वत्र संचरेमहि एतद्धर्मजुर्भावेन परिशुद्धे

न.वि.
२६

द्वियोभवेत् भद्रकीर्तिमुखधारः सद्गतिस्तमवाप्नुयात् ब्रह्मदत्तोपिराजासौ धर्मरापालयन्महिम् भद्रकीर्तिमुखपा
नप्रानेत्यानुमुखालयं एवं सर्वमृगाप्रोक्ता न्यग्रोधतममहामतिम् संसर्षिताप्रगात्वा च समीक्ष्यैवं वभाषिरे भयान्नेव सदा
स्माकं सर्वे ह्यजन्मसु शास्त्रास्वामी प्रभुभर्तानाथो भवतु सर्वदा सदैव सरगासीना भवतु नुचरावपं यथाकामं प्र
भुंजानो संरतास्मामहे इत्युक्ता ते मृगाः सर्वतदनुजीवन्तो मुदा मुखभुक्ता भिनन्दन्त सर्वत्रापि प्रचेरिरे तन्मृतउक्तमा
करार्थमृगा अन्येपि सर्वतः तत्र वने समागत्य संवीक्ष्य समुपाचरन् न्यग्रोधतममहामतिं प्रगात्वा सरगांगता निर्भ
यामुखसंपन्ना सर्वत्र संप्रचेरिरे तत्सकीर्तिरव्यंशुत्वा सर्वेपि जन्तवो मुदा न्यग्रोधशरणांगत्वा प्रचेरिरे तपस्वि व
त् तत्तस्माद्गुर्भिरागिदृक्कां न्यग्रोधतममृगाधिपं उपेत्य सादरं नत्वा संपश्यन्नेवमब्रवीत् गच्छ मेऽपि शाश्वतं ग
त्वा मूले मुखं चर यन्मे सो नृपतिर्प्रीतो ददाति नो भयं सदा त्वयि वरं क्षिता सर्वे मृगा अन्यत्र वने चरा तन्ने देवा अ

पथ
२६

पिश्रितारक्षतिमांशुगानपि शितितेनोदितंश्रुत्वासंमृगीसंप्रसादिता न्यग्रोधनंमहासत्त्वंसंपश्यन्नेवमब्रवीत्
नाहंप्रभोविसारवस्वमुलेगन्तुसमुत्सहे भदन्तशरणास्थित्वारेयंमिहसर्वदा भवत्पादौसमाश्रित्यमरणमिवरंध्र
वं नविशारवउपाश्रित्यजीवीतुमनोत्सहे इत्युक्त्वासांमृगीतस्यन्यग्रोधस्यमहामतेः सरणोसमुपासृत्यप्रच
वास्यथासुखं तथासर्वमृगाश्चापिन्यग्रोधशरणाश्रिता सुभृत्पाद्वसंप्रीतासंचरेयुथथासुखं तदासौमृ
गगणोपिचक्रवर्तिसभूषतिः मनास्मि सर्वलोकानांप्रसादयन्ममाचरत् तत्कीर्तिंगणसौरभ्यसर्वत्रसंप्रसा
दितं घ्रात्वाव्रह्मस्यलोकाःसर्वविस्मयमाययुः ततोशक्रोनेरुद्रस्यजित्तासितुंद्यामतिं मृगशतसहस्राणि
निर्मायतत्रप्रैरयत् तदामृगावनेतस्मिन्नसंख्ययाःसमाश्रिता यथाकामंप्रभुंजन्तसुखंचेरुसमन्ततः तान्द
ष्टाचरतश्चउद्योनेदेशसंलिधौ संव्रासयितुमुक्तोशंकृत्वाग्राम्याप्रडुडुवुः तान्दष्टानृपतेसर्वभृत्प्राजनाप्रा

ल.वि.
३

म्याधिपाअपि सहसाप्रतोगत्वाप्रशात्तेवन्पवेदयन् जयदेवप्रसीदात्रयदर्थेवयमागता तन्नेविज्ञापयिष्यामोभवान्सं
श्रोतुमर्हति यद्भवतामृगेभ्योत्रवनेभयंप्रदीयते तन्मृगाःप्रवचन्तेवक्षत्रोद्यानेषुसर्वतः फलपुष्पातिरवादन्तिवा
न्यसस्यान्यपिसदा तत्स्फीतमिदंराष्ट्रंविशेषदपिसांप्रतं यद्भृपतीराजासर्वलोकहितार्थभृत् तन्नासर्वान्मृगा
नत्रनिवारयितुमर्हति इति तैः कथितं श्रुत्वा ब्रह्महन्तसभूपति स्तासर्वान्जनान्याम्यान्सपश्यन्नेवमादिशत् न
श्यन्तुमिदंराष्ट्रं ननुदत्ताभयंवरं भूयस्तेषामृगाराणां हि संत्रासयन्निवारयन् चरन्तुतेमृगासर्वसर्वत्रापियथेच्छे
या भोग्यंभुक्तास्मन्त्रात्रेदेशेऽप्यपिसमन्ततः केनापितविहेठव्यामृगेत्रिकोपिसर्वदा नहिमिथ्याप्रबोदनस्त्वा
त्मानं हनुमुत्सहे राजोभूत्वाकथंभूयोःप्रवेदयंमृषावच वरंप्राणापरित्यागंननुसत्त्वंत्यजेन्न सर्वेषामपिजनुनां
मरणांपुरतसदा तदृद्धाकथंमत्रापित्यजेयंसत्यमात्मनः सत्येनरक्षतेधर्माधर्मरारक्षतेजगत् तस्मात्सत्पं

पद्य
३

रित्यज्यकिंतेपोधर्मसाधनं इति मत्वा भवन्नोपि सत्यधृत्वासदा भवे राधर्मसाधनं धर्मव्रतचरितसर्वथा इत्या
दियं नेरेद्रेणाश्रुत्वा यिर्वैपितेजना सामात्यामन्त्रिरो लोकास्तथेति शुश्रुवः तदा ग्राम्या ननोपैराः भृत्या सर्वे
पिसर्वतः प्रचरन्तामृगासर्वा न्येहेठयन्कदापि न एवं ज्ञात्वा वरं लब्ध्वा सर्वे मृगाप्रसादताः यथाकामं सुरवं भुक्ता
सर्वत्र संप्रचेरिरे तदृद्धा त्रिदशा सर्वे सर्वलोकाधिपा अपि धन्यसत्यधरो भूय इति प्रोक्ता प्रसेदिरे न्यग्रोधमृगराजो
पि धन्यो धर्मासाधकः सत्यधर्माद्या भद्रपरिस्थुद्वा शयाशुधीः इति प्रशंस्य सर्वे पिसर्वलोकाधिपा अपिः स
त्यधर्मद्वारक्ता वभुवो धिसाधनाः तदा तत्र सदा भद्रं निरुत्पानं समन्ततः मुदा लोकाधिपा सर्वे प्रावर्तयन्ति रु
पद्रवं एवं भद्रं महोत्साहं दृष्ट्वा सर्वे मरा अपि जिनाश्रमे तत्र समधिष्ठानुमिच्छिरे एवं यक्षाश्च गन्धर्वाः किन्नरादान
वा अपि कुम्भाराडारासमाना गागरुडाश्च महोरगाः सिद्धा विद्याधराः साध्या ऋषयस्तापसा अपि तत्राश्रि

ल.वि.
२५

तमृगासर्वान् रक्षन् प्राचरन्मुदा तथा भद्राश्यामर्णोगत्वा तत्र जिनाश्रमे यथाकामं मृगे सार्द्धं रमन् प्राचरन्मुदा एवं
तन्मउद्यानं सर्वसत्त्वसुखाश्रयं सदा भद्रमहोत्साहं श्रीनिवासमिवावभौ यन्मृगानां सुखावासस्तत्र दवेनृपार्पितः
मृगदाव इति विख्याते तेन तत्सुगताश्रमे इति पूर्वजिनैरुत्पातं श्रुत्वा सर्वान् रमयोच्यते भवानपि तथा सत्पंधृत्वा शा-
न्निप्रतंचर इति शास्ता समादिष्टं श्रुत्वा शोकसमूहपतिः तथेति प्रतिविज्ञाप्य प्रात्पानन्दसपार्धदः भावनीदं प्रसा-
न्नाभुवि सुगतजनुः प्राप्नुयुत्साहं नयेत् श्रुत्वा निश्चावयन्ति प्रमुदितमनसो ये च भक्तिप्रसन्नाः ते सर्वे बोधिस-
त्वाः संकलणराधराश्रीसमृद्धाः सुचिन्ता भुक्ता सौख्यं सदा ते जिनवरभुवने संप्रयान्ति सुखानि इति ल-
लितविस्तरे तथागतजन्मावदानमालायां मानवा जन्मावतारणा समुत्साहपरिवर्त्तानामद्वितीयो ध्यायः अथ
शोकमहीपालः साम्प्रतं लिखति जिनात्माजं उपगुप्तं गृहं नत्वा संपश्यन्नेवमब्रवीत् भद्राहेतुना केन जन्मुदीपे कषायि

पद्य
२५

ते आर्यावर्तकलेरान्तेः संप्रजातः स सर्ववीत् इति श्रोतुं समीच्छन्ति सर्वलोकाः सविस्मयाः तद्भवान् समारब्धाय संवो
धयितुमर्हति इति संप्रार्थितो रान्तानि सम्पसमहापतिः उपगुप्तं महापालं संपश्यन्नेवमादिशत् पदसौगवान् पूर्ववो
धिचर्याव्रतंचस्त् सर्वसत्त्वहितं कर्तुमेवं प्रणिर्दधे सदा यदा लोकादुराचाराक्ते शब्दाकुलिताशया पंचकषायिकामूढा
सत्पधर्मनिरादराः तदा हं बोधिमासाय सद्धर्मसंप्रचारयन् बोधिमाग्नेप्रतिस्थाप्य चारयेयं जगच्छुभे इत्येवं प्रणिधि
धृत्वा बोधिसत्त्वो धुना कलौ बोधिं प्राप्य जगद्धर्मचारयतु समीच्छतः तेनासौ त्रिजगच्छास्ता पंचकषायिते कलौ स
र्वसत्त्वहितं कृत्वा ध्यात्वा कालं व्यलोकयन् यच्च दीपेषु सर्वेषु जन्तुर्दीपो वीरोत्तमे यत्र कर्मफलं सिद्धं शास्यमिव सुभ
तले तेनासौ बोधिसत्त्वो जन्तुर्दीपे विलोकयन् जन्मलक्ष्म जगत्कर्म बोधयितु समीच्छत अत्रापि सर्वदेशाना
मार्यावर्तो महद्वरः धर्मार्थकाममोक्षादिसंसिद्धि सत्फलः प्रदः तेनापि लस्य महामुने आश्रमे नगरे शुद्धे भद्रश्री

ल.वि.
२९

सहस्राश्रये अवतीर्य जनुलप्रावो विचर्या प्रचारयन् नियुज्य सौगते धर्मे संचारतु मेच्छतः यच्चेदानीमहीलोके
क्षत्रियं स्ववीर्यवान् सर्वधर्माभिशास्ता सर्वसत्त्वहितार्थभृत् सर्वेषां क्षत्रियानुसांकलं विशुद्धियत् तेन शाक्य
कुले जन्म प्राप्ते मेच्छत सर्ववीत् इत्येवं समहासत्त्वस्तु पितृस्थो महिले चतुर्धा लोकसंतस्थो ध्यात्वा जन्म सुमुत्सुकः
इति शास्ता हतादिष्टं श्रुत्वा शोकः समन्मतिं प्रतिस्मितस्तमर्हन्तं स पश्यन्नेवमववीत् भदन्तानेकभूषाणां क्षत्रियाम
हितलेशोऽप्यकुलं महच्छुद्रं कथं तत्समुपादिशत् इति संप्रार्थितं तेन श्रुत्वा मोहं नयतिः सुधीः अशोकं तं महाविज्ञं स
पश्यन्नेवमादिशत् शृणु राजन् महासमाधाय शाक्यकुलसमुद्भवं तपथा गुरुणा दिष्टं तथोच्यते महाधुना तद्य
था त्रिमहीलोके आदौ राजा महिषति महासम्मत्तनामा भूतक्षत्रियो धर्मपालकः तस्यात्मजो भवडाजाराचाभिधो
महिषतिः तस्यात्मजो भवद्वउपोषधोभिधो नृपः तस्यात्मजो भवडाजामाधाता जगतीपति तदन्यपसहस्रारणा

पश्य
२९

राजापश्चिमकोभवत् सुताभिधइत्याहुःशत्रियोधर्मनायकः तस्यात्मजोमवीराघडासनश्चक्रियाधिपाः अवपराभि
धोज्येष्ठस्तदनुनिपराभिधः करण्डकडल्कास्योहस्तिशीर्षइति क्रमात् पंचडहस्तिरतस्य सुता तस्यात्मज क्रमात् शुद्धा
ख्याविमलारव्याचविजिताजलाजली तत्कतिष्ठाभवेज्जेतोनामवैलासिकात्मजाः स्तेतस्य सुजातस्य घडात्मजा वि
चक्षराणां वैलासिका सुता जेतिनामतस्य महीपते सुता तस्य प्रिया कान्तारति चर्या विचक्षराणां सारमणि सुजातं
भर्तारं रतिला लसा यथेच्छा सुखसंभोगे वशीकृत्वा त्पमोदयेत् तद्रतिगुण संरक्ताः सुजातसंप्रमोदितः प्रीतसा
रमणी जेती संपश्यन्नेवमब्रवीत् स्वामित्पदि भवान्दानुवरमेधुवमिच्छति पितृभ्यां मे यदाख्यातं तथा चैयं भव
द्वर इत्युक्त्वा सा प्रक्ता स्या विनोदनिपतिं नृपं सहसा समुपामन्त्रापितरो वीवमब्रवीत् ताताम्ब नृपतिः प्रीतो वरं मे
दिसतीप्सितं तत्किं याचयेत् तन्मे समुपादेयुमर्हथ इति पुत्रोदितं श्रुत्वा पितरो संप्रसादितो तां पुत्रीं सुभगंते

ल. वि.

३०

निसमालोको वमुचतुः अत्रिपुत्रिनृपप्रीतो वरं ते यदि दित्सति तस्माद्रामधनं क्षत्रं याचयत् नृपतिप्रभुम् तत्रैका
तीर्थकायातासापरिव्राजिसुधीः तत्समाकरार्पताजेनीसमामन्त्रेवमादिशत् भेदेभ्युराहिताथनेवशामिपदि
वाहसि यत्वं वैलासिकापुत्री तत्र ते स्यामुतो नृपः इव्यानां पैत्रिकानादिभागं ते वाभिलष्यति किं पुनाराज्यभा
गं तज्ज्यं याचस्व सूनवे तच्च ते भातरं यंकुमाराः क्षत्रियात्मजाः तत्ते सर्वेऽपि तु इव्यं सर्वराज्यं समाप्नुयु इति सत्यं मयाख्यातं
मत्पाराज्यसंपदं स्वात्मजाय सुभद्राय यदि त्यं मभिवांछसि क्षत्रियतं महाराजं बोधयित्वा प्रयत्नतः प्रथमं सत्यमाया
च्यपश्चोदेवं समर्थय यदि सत्यं महाराजं कृत्वा सत्यं समाहितं विश्वासवचसा बध्वा प्रार्थयस्ते वमादरात् यदि स्वाभि
भवानुराजासत्यवादी विशुद्धधीः तद्भवतापथाख्यातं तथो मेदातुमर्हति तद्येथे मातुलुमाराक्ते पंचापि स्वात्मजानितः
राज्यादत्यत्र देशेषु प्रेरयित्वा प्रवासय तत्रैव भवतो राज्ये जेतमिमं समात्मजं अभिषिञ्च्य भवदन्ते नृपति कर्तुमर्हति ए

पञ्च

३०

तेदेवास्मिच्छामिदत्तामिक्षयोभवान् यथास्वयंप्रतिज्ञातंतथासंपूरयप्रभो इतिसंप्रार्थितंश्रुत्वायदिसक्षत्रियोनृपः
प्रीतस्तथावरंस्तुभ्यंनुतंष्ट्यान्नचाप्यथा तदोतेआत्मजोजेतकुमारोनेपतिभवेत् तदात्वंसर्वलोकानांप्रधानानायकीभवे
इतितयोपदिष्टंसाजेनिश्रुत्वाप्रबोधिता तथायाचितुमिच्छन्तितीर्थिकातांसमच्चयेत् ततःसार्थिकाप्राज्ञासंप्र
सादाप्रमोदिता सहसास्वाश्रमगन्वातस्थौध्यात्वातदाशया ततसाप्रमदोजेनिभर्तारतंप्रसादितं वशिभूतंसमालो
क्यप्रार्थयेदेवमादरात् स्वामियदिभवान्प्रीतःसेक्योमेप्रसीदतु यथात्वयाप्रतिज्ञातंतथायाचिपसाप्रतं यदिमेतेमु
ताःपंचसर्वानराज्यान्प्रवासयन् इदंममात्मजंजेतंमभिपिंच्यनृपकुरु तद्भवामेप्रसन्नात्मावरंदत्वासमीप्सितं यथा
सत्यंसमाधायसंपूरयितुमर्हसि इतितुक्तमाकर्ण्यसुसुजातमशिपति प्रेम्नातेषांकुमाराराणांनिध्यायेवव्यचित्तये
त् हाकयंसाप्रतंजातंकथमत्रप्रतिक्रिया त्वजेयंस्वात्मजंपंचवेदेयंवावचोन्यथा तदत्रकिंकरिष्यामियत्प्रदतं

स्वयंमुदा भ्रष्टोस्मिसाम्प्रतंधर्मात्कोत्रापिहितंवेदेत् वरंप्रारापरित्यागंनैवसत्पंविमोक्षते अवश्यमेवजनुनांसर्वेषां
मरणांभवेत् अवश्यमेवगन्तव्योत्पत्तासर्वान्परिग्रहान् किमेतेतेसुतेसत्पंधर्मभटार्थसाधकं त्वकायोपिपरित्या
ज्यःकिमेतेस्वात्मजाअपि सर्वमपिभवेत्याज्यंधर्मस्वसदागुण सत्पंमूलाहिसर्वेपिधर्मभटार्थसाधकं तस्मा
त्सत्पंपरित्यज्यकिंरक्षयेयंमिमांसुतां कियत्कालंहितिदेपुरेतेपुत्रासवान्धवाः अवश्यमेवयास्यन्तिसर्वान्पत्त
यमालयं अहमपिब्रजेयंहिसर्वत्यक्तायमालयं तदातत्रपरित्राताधर्मस्वजगत्सुहृत् तस्माद्भर्माथमेवात्रस
त्पंरक्षयसर्वथा सत्येनरक्षतेधर्मसर्वधर्मरारक्षयेत् तस्मादेतायस्यास्त्रियाश्चरमभविकोबोधिसत्त्वःकुशाव
क्रामति अथशोकमहीपालःसांजलिस्तजिनात्मजं उपगुप्तंगुरुंनत्वासंपश्यन्नेवमब्रवीत् भदन्तेतुनाकेनजन्मुद्विपिकषायिते
आर्यार्कोकुलेरक्षिःसंप्रजातःससर्ववित् इतिश्रोतुंसमिच्छन्ति सर्वलोकाःसविस्मयाः तद्भवान्तःसमारव्यायसंबोधयितुमर्ह

ति इति संप्रार्थिते राज्ञानिशम्पसमहायतिः उपपुत्रो महीपालं सम्पन्नेवमादिशत् यदसौ भगवान्पूर्वबोधिवर्षाप्रतंचरन्
सर्वसत्त्वहितं कर्तुं मेवं प्रणिदधे सदा यदा लोकादराचाराः क्लेशव्याकुलमानसा पंचकषायिमूढाः सत्पधर्मनिरादराः तदा
हं बोधिमासाद्य सद्गमं संप्रचारयन् बोधि मार्गे प्रतिष्ठाप्य चारेयेयं जगच्छुभै इत्येवं प्रणिधिं धृत्वा बोधिसत्त्वो धुना कलौ
बोधिं प्राप्य जगद्गमं चारयितुं समैच्छत् तेनासौ त्रिजगच्छास्ता पंचकषायिते कलौ सर्वसत्त्वहितं कर्तुं ध्यात्वा कालं व्यलोक
यित् यच्च बोधिषु सर्वेषु जम्बुद्वीपोदरोत्तमः यत्र कर्मफलं सिद्धं शस्यमिव सुभुजले तेनासौ बोधिसत्त्वो त्रजम्बुद्वीपे विलो
कयन् जन्मलक्षाजगत्कर्म बोधयितुं समैच्छत् अत्रापि सर्वदेशानामार्यावर्तो महद्वरः धर्मार्थकाममोक्षादिसं सिद्धि
सत्फलप्रदः तेनापि समहासत्त्वः कपिलस्य महा मुने आश्रमे नगरे शुद्धिभद्रश्रीसद्गुराश्रये अवतीर्य जतुलञ्चा बोधि
वर्षाप्रचारयन् नियुज्य सौगते धर्मसंचारयतुं मेच्छत् यच्च दानीं महीलोके क्षत्रियस्ववीर्यवान् सर्वधर्माधिपः

ललित.
३२

शास्तासर्वसत्त्वहितार्थभृत् सर्वेषां क्षत्रियारानुशाकलं विशुद्धिद्वयत् तेन शाक्यकुले जन्म प्राप्नुमेच्छत्सर्ववीत् इत्ये
वं समस्तसत्त्वसुषितस्थो महिषीपतिः चतुर्धालोक्यसंतस्थो ध्यात्वा जन्म समुत्सुकः इति शास्त्रार्हतादिष्टं श्रुत्वा शोकः स स
न्मतिः प्रविस्मितस्तमर्हन्तं सम्पश्यन्नेवमब्रवीत् भदना मे कनूपानां क्षत्रियाणां महितेशाक्यकुलं महच्छुद्धं कथं तत्समु
पादिशत् इति संप्रार्थितं तेन श्रुत्वा सोऽर्हन्मतिः सुधीः अशोकं तं महाविज्ञं सम्पश्यन्नेवमादिशत् शृणु राजन् समाधा
य शाक्यकुलसमुद्भवं तद्यथा गुरुरादिष्टं तथोच्यते मया धुना तद्यथा त्रिमहीलोके आदौ राजा महिषीपतिः महासम्म
तनामा भूत् क्षत्रियो धर्मपालकः तस्यात्मजो भवदाराचो भिधो महिषीपतिः तस्यात्मजो भवद्रूप उपोषधा भिधो नृपः
तस्यात्मजो भवदत्तामाध्याता जगतीपतिः तदन्वयसहस्राराणां राजापश्चिमको भवत् सुता भिध इक्ष्वाकुः क्षत्रियो धर्म
नायकः तस्यात्मजा महावीरावडासनक्षत्रियाधिपाः अवपराभिधो ज्येष्ठस्तदनुनिपराभिधः करण्डक उल्कास्यो

पथः
३२

हस्तिशीर्षशतिक्रमात् पंचडहिरस्तस्यसुजातस्यात्मजाक्रमात् शुद्धारव्याविमलारव्याचविजिताचजलाजलीतत्क
निष्ठाभवेज्जेतोनामवैलासिकात्मजः स्तेतस्यसुजातस्यषडात्मजाविचक्षराः वैलासिकासुताजेनीनामतस्यमही
पते सुजातस्यप्रियाकान्तारतिचर्याविचक्षराः सारमणीसुजातंतंभर्तारंरतिलालसं यथेच्छासुखसंभोगैर्वशीकृ
त्वात्ममोदयत् तडतिगुरासंरक्तःसुजातःसंप्रमोदितः प्रीतस्तारमणीजेनीसंपश्यन्नेवमव्रवीत् कान्तिरतिपुसोस्ते
हंसंप्रीतोस्मिप्रसादितः तन्नेवरंप्रदित्तामियाचखतंव्यक्षिप्तं इतिभर्तादितंश्रुत्वाजेनिसमभिनन्दिता भर्तारंतंमही
पालंसंपश्यन्नेवमव्रवीत् स्वामिन्यदिभवान्दातुवरमेधुवमिच्छति पितृभ्यामेवदारव्यातंतयाचयंभवद्वरं इत्युक्त्वा
साप्रसन्नास्याविनोदनीयतिनृपं सहसासमुपामंत्र्यपितरावेवमव्रवीत् ताताम्यनृपतिःप्रीतोवरंमेदिसतीप्सितं
तत्किंचयचेयमेतन्मेसमुपोद्वुमर्हथ इतिपुत्र्योदितंश्रुत्वापितरौसंप्रसादितौ तांपुत्रीसुभगांजेनिसमालोक्येवमु

चतुः अत्रिपुत्रिनृपः प्रीतो वरं ते यदिदित्सति तस्माद्रामं धनं क्षत्रं याचस्व नृपतिप्रभुं तत्रैकार्तिर्थिकाया गासापरिब्रात्रिकाशुवीः
 तत्समाकर्ण्य तं जेनीसमामन्त्र्यैवमब्रवीत् भद्रं शृणु हितार्थं नैव क्षमामि यदि वांछसि यत्त्वं वैलासिकापुत्री जन्नेतस्यात्सुतो नृपः
 इव्यानां पैत्रिकाणां हि भागं नैवाभिलष्यति किंपुनराज्यभागं तदाज्यं याचस्व सूतवे तच्च ते भातरपंचकुमाराः क्षत्रियात्मजाः
 तत्ते सर्वे पितुर्द्वयं सर्वं समाप्नुयु इति सत्यं मया ख्यातं मत्पुत्रा राज्यं संपदं स्वात्मजाय सुभद्राय यदि त्वमभिवांछसि क्षत्रियं तं
 महाराजं बोधयित्वा प्रयत्नतः प्रथमं सत्यमायाच्य पश्चादेवं समर्थय यदि सत्यं महाराज वरं मे दानुमिच्छसि तावत्सत्यवचोदे
 हिततो मे वरमिप्सितं इति संप्रार्थिते प्रीतो यदि भर्ता प्रभुस्तव सुप्रसन्नाशय सत्यं वचनं संप्रदास्यति तदा त्वत्तं महाराजं कृत्वा
 सत्यं समाहितं विश्वासकचसावध्याप्रार्थयस्वैवमादरात् यदि स्वामिभवान् राजा सत्यवादी विशुद्धधीः तद्भवता यथाख्यां
 तं तथा मे दानुमर्हति तथैव मान्कुमारान्ते पंचापि स्वात्मजा नितः राज्यादन्मन्त्रे देहो प्रेरयित्वा प्रवासय तत्रोत्रभवतो राज्येज

तमिमममात्मजं अभिषिञ्च्यभवदन्तेनृपतिकर्तुमर्हति एतदेवाहमिच्छामिदत्त्वामेक्षत्रियोभवान् यथास्वयंप्रतिज्ञातंत
थासंपूरयप्रभो इतिसंप्रार्थितंश्रुत्वायदिसक्षत्रियोनृपः प्रीतस्तथावरंलुभ्यंतुनंदयान्नचान्यथा तदतिआत्मजेजेतः
कुमारोनृपतिर्भवेत् तदात्वंसर्वलोकानांप्रधानायायकीभवेः इतितयोपदिष्टं सजेतिश्रुत्वाप्रबोधिता तथावाचितुमि
च्छन्तितीर्थिकातांसमर्चयेत् ततःसार्तीर्थिकाप्राज्ञासंप्रसादप्रमोदिता सहसास्वाश्रमठात्वातस्थौध्यात्वातदाशया
ततसाप्रमदजेन्निभर्तारंतंप्रसादितं वशिभूतंसमालोक्यप्रार्थयदेवमादरात् स्वामियदिभवांन्प्रीतःसेवयामिप्रसीदतु य
थात्वयाप्रतिज्ञातंतथायचियसांप्रतं यदिमेतेसुताःपंचसर्वानुराज्यात्प्रवासयन् इमममात्मजंजेतंमभिषिञ्च्यनृपं
कुरु तद्भवान्मेप्रसन्नात्मावरंदत्वासमीप्सितं यथासत्पंसमाधायसंपूरयितुमर्हसि इतितुक्तमाकर्ण्यससुजात
महीपतिः प्रेम्नातेषांकुमाराराणांनिधायैवव्यचिन्तयेत् हाकष्टंसांप्रतंजातंकथमत्रवृत्तिक्रिया त्यजेयंस्वात्म

जापंचवेदेयं वावचो न्यथा तद्वक्त्रिंकरिष्यामि यत्प्रतस्वयं मुदा भ्रूशोत्तिसाम्युतं धर्मात्कोत्रापि हितं वेदेत् वरंप्राणापरि
त्यागं नैव सत्पं किमोक्षते अवश्यं मेव जन्तुनां सर्वेषामरणां भवे अवश्यं मेव गन्तव्योत्पत्ता सर्वान्परिग्रहान् किम्भेमेतैस्तैस्तत्प
धर्मभद्रार्थभेदेकैः स्वकायेऽपि परित्याज्यः किमेते स्वात्मजा अपि सर्वमपि भवेत्प्राज्यं धर्मस्वसदागुणः सत्पमूला हि सर्वेऽपि
धर्मभद्रार्थसाधकाः तस्मात्सत्पपरित्यज्य किं रक्षेयमिमान्मुतान् कियत्कालं हितियेऽप्येते पुत्राः सबाधवा अवश्यं मेव या
स्यन्ति सर्वात्पत्तायमालयं अहमपि व्रजेयं हि सर्वेऽप्यन्त्यायमालयं तदा तत्र परित्राता धर्मस्वजगत्सुहृत् तस्माद्भर्मा र्थमेवा
त्रसत्पं रक्षय सर्वथा सत्पेन रक्षते धर्मसर्वधर्मरारक्षेयत् तस्मादेतान्मुतान्यंच स्वात्मजानपि निःस्पृहः त्यक्त्वा सत्पं समाधा
य संरक्षेयं प्रयत्नतः इति ध्यात्वा मुजातीं सौ नृपतिर्भक्तिरिगोजनान् सादरं समुपामंश्य संपश्यन्नेव मवीत् शृणुध्वं मन्त्रिणाः स
र्वे यन्मया त्रिगद्येते श्रुत्वा सत्पं समाधाय तथा नु कर्तुमर्हथं इति राज्ञा समादिदिष्टं श्रुत्वा ते मन्त्रिणो जनाः सर्वे पितृमहीपालं

पश्यन्तस्वमवुवन् आत्मापयमहाराजभवतोयत्समीहितं तत्तथानुकरिष्यामि वयं सर्वे बुजीविनः इति तैकथितं श्रुत्वा सुजा
तसमहिषतिः तान्सर्वान्मंत्रिणो भृत्यान्सपश्यन्नेवमवुवात् यदहं रतिसंस्ते जिन्यासहमुदारमन् तदतिगुणसंजुष्टस्तथा
थितमदाम्बरं तन्मे सत्पंसमाधाय संपूरयितुमर्हथ एतच्च शिरो धृत्वा पारध्वं समाहिताः तथथैकुमारो मे पंचाभिषक्ति
यात्मजाः तस्मादिभ्यः कुमारेभ्यो भयान्मिश्रोभितं मन तदिमान् स्वात्मजान्यंच सर्वान्मजामिनिस्पृह तस्माद्युयं प्रयत्नेन प्रवासयि
तुमर्हथ इत्यादिष्टानरेन्द्रेण श्रुत्वा ते मंत्रिणो जना सर्वे विस्मया कान्तचिन्तास्तस्थुर्विषादिताः तान् दृष्ट्वा विस्मया कान्तचिन्ता सर्वा
न्सभूयतिः सर्वमेतन्प्रहन्नानं समाख्यायन् चोदयन् तदुत्त्वामन्त्रिण सर्वे जनाश्च यैरिका अपि स्निहक्ते शास्त्रि संनम्रा रुदन्तस्व
मवुवन् क्षमश्च भो महाराज यद्यमपराधता सर्वानेतान् कुमारान्स्ते स्वात्मजास्तत्कथं त्यजेः यदित्यक्तं समीहाने सहसामाप्रवासय
इतो न्यत्र पुरोयमे प्रेषयित्वा निवाय यदाप्येभिः प्रमत्ते स्ते तीव्रदुःखं प्रदास्यते तदा वयं भीमान्यत्नेः प्रेषयेम वनान्तरे इति तदुक्तमाक

लवि
३५

सर्वजनकोपिसहर्षनाः स्वान्मजस्त्रेहडुःस्वान्तेशरणस्थोविमोहितः नत्प्रहर्तयपरिश्रुत्वासापरिब्रजिकाननः नृपतेपुरतो गन्तारह
स्येवंन्यवेदयेत् भृगुराजन्समाधायहितार्थन्नेयडुच्यते कर्त्तव्यंतात्प्रयत्नेनस्वान्महिर्नयदीच्छसि यत्तंचपिऊमारास्तेप्रमंत्ता
ःक्षत्रियात्मजाः मद्राभिमानिनेवीराःकामभोगानित्तालसा यदाप्रोटायुवानस्तेनदाकेशप्रगर्विताः चारेवधानिहत्यान्वाहरेषु
राज्यसंयदं नूनमेतन्मयाख्यातंमत्वाभवान्समंहीनः वीश्यान्मानं सदाशंसंचरितुंत्वमहीति नेचेदेवंभवत्तनेऊमारास्वान्मजाअ
पि क्लेशाग्निनापिताधैर्याहनिष्पत्तिनसंशयः इतितावत्प्रयत्नेनस्वान्मानंगोपुमहीति आत्मभडसुखार्थेनसर्वकूर्यात्पुमाभवे
इतिनेडुक्त्वाकार्पणच्यतिःसंप्रबोधिनः तथेतिष्ठतिभाषित्वानांतीर्थिकासमर्चयन् नतःसातीर्थिकागत्वानांजेनीस्वालयस्थि
तां समेत्यनत्प्रहर्त्तानंसमाख्यायव्यनोदयत् नतःसजनकोराजामंत्रिणःसुहृदाजनान् रहसिसमुपामंन्यसंपश्यन्नेवमवत्
भवंतायदिमेभक्तिसेवाधर्माउरगिनः यथामयाप्रतिज्ञानंतथाकुर्वन्सर्वथा यदिमेस्वान्मजाःसर्वप्रमत्ताःकामचारिणाः प्रसाद

पय
३५

नोपकारं मे करिष्यान्निकदाचन तद्युयं दुर्मती सर्वानेनान्यंचापियत्नतः सहसाम्बन्धदेशेषु प्रेषयध्वं वनेषु वा इत्यादिष्टं नरेन्द्राश्रुत्वा
ते मंत्रिणो जनाः स्मेहदुःखान्निसंतप्ताः शनैरेवं न्यवेदयन् प्रसीदन् महा राजभर्ता यथा नृदेशिनं तथा च यं करिष्यामीनां त्रास्य
कंचिच्चारणा इति निवेद्य ते सर्वे मंत्रिणाः मुहुरोजनाः गलदश्रुमुखास्तेषां कुमाराराणां मुयाचरन् तानेवं समुपायानां नृद्यूने क्षेत्त्रि
यात्मजाः सहसा समुपामंन्त्र्य प्रचक्षुरवमादरान् किं न्येव युषमायाथ गलदश्रुमुखा इह तत्सत्यं समुपाख्याहि केनात्र प्रेषिनाः कथं
इति पृष्टे कुमारैस्तेः श्रुत्वा ते मंत्रिणो जनाः रुदन्तः प्रसिंहितं कृत्वा तान् सर्वानेव मबुवन् मा भवन्ता किंचिदनुयद्यप्यमागता इह नृपादिष्टं
समाख्यातुं न च्छुध्वं नुं निगद्यते यद्भवतापिताराजा भर्ता स्वामी नराधियः केनापि दुर्जनेनासौ प्रेर्यमानो भिक्षुप्यति नद्भवतां विरु
द्रोसौ जनकोपि भवेदियुः कदाचिक्लेशसंतप्ता ह्यनर्थं वः करिष्यति तद्भवतो धुना गत्वा देशे न्येन्न वनेषु वा तथैव स्थितवन्तं धत्वा प्र
रंतु समहिताः यदा वोजनकस्यापि कोऽग्निश्मितीह हि तदा युष्मान् समामंन्त्र्य स्थापयिष्यामहेपुरे इति तेर्गदितं श्रुत्वा सर्वे ते क्ष

लवि
३६

त्रियात्मजाः मिथः संभाषणं कृत्वा नथेति प्रतिशुश्रुवुः ततस्ते मन्त्रिणो मात्याजनाः सर्वे विषदिताः गन्धेन सर्वहृत्तान्नं नृप
स्याग्निं न्यवेदयन् तच्छुत्वा स्त्रेह दुःखं ग्निं संतप्नो जनकोपि सः चिरं मोहयरीतात्मानस्थौ निश्चलितेऽडिया ततो यत्मा जनाना
स नृपो निश्वासमुत्सृजन् शोने श्वेतं नममासाद्य विलिपन्नुदतिष्ठत तच्छुत्वा मन्त्रिणो मात्याजनाः सर्वे सहायकाः सर्वान्नपूरि
काश्चापि योराश्चापि विलेपिरे ततः पंच कुमारस्ते सर्वे वल्कलं वाससा धनुर्वाणधराः शः पितुरग्रे उपाचरन् दृष्टवान्समुपा
याताः कुमारान्मात्मजान् सुतान् वियोग दुःखं दिग्धात्मानस्थौ राजा स दुर्मना ततस्ते जनकं दृष्ट्वा कुमारस्ते पुरोगताः सादरं प्रण
तिं कृत्वा पश्यन्त एवमुब्रुवन् भवदाज्ञा शिरो धत्वा गच्छामहे तयो वनं चिरं जिवं सदा सौख्यं मुक्ता निवृत्तजा अभवन् इत्युक्त्वा
ते कुमारस्ते जनकं वीक्ष्य पुनः पुनः ततो गत्वा मानुषादौ पुरो नत्वा प्रतस्थिरे सामानास्वात्मजा दृष्ट्वा कुमारान्कृतान्प्रगच्छता
न् महदुःखं ग्निं संतप्नन् मूर्छितान्ययनमुवि ततश्चिरान्स्थे चैनं न्यसमासाद्य सन्मुत्थिता जातमजान्तामनुस्मृत्य विललापन्

पद्य
३६

शंतिरात्र नतस्तांचरतः सर्वाकुमाराश्चित्रियात्मजान् दृष्ट्वा सर्वाः पुरश्चोयिका रूपावर्त्ता विलेपिरे नतस्तेः प्रस्थिताः स
र्वे राज्ञेन्यस्यमहीयतेः अनेकसज्जनेः साई सुन्मित्रेष्टवान्धर्वैः उत्तराभिमुख्यगत्वा काशिकोशलभूषणेः नगरोपवनेर
म्येगत्वा सर्वसमाश्रयन् तत्राश्रिताकुमारास्तान्दृष्ट्वा लोकाः सविस्मयाः नृपते पुरतो गत्वा प्रणत्येव नमवेदयन् राज
नृत्रागतायंचकुमाराः क्षत्रियात्मजाः नगरोपवने सर्वसमाश्रयन्त्रिसानुगा नक्षुत्वासमहीया लोविस्मयाच्चात्तमा
नसा स्वयं उद्युंसमीन्तान्सहसानत्रचागतः तं नृपं समुपायांतं दृष्ट्वा ने सर्वेषु स्थिताः समेन्य पुरतो नत्वा पशन्त उप
नस्थिरे तानुयाश्रितान्सर्वान्समीक्ष्य समहीयन्तिः सादरं समुपायमभ्युसम्पश्यन्नेवमवुवीन् भो कुमारा इहा यातायु
यंकस्यात्मजाः कुतः किमर्थं निर्जने रण्ये निवृत्तान्निगद्यतां इति नरुदिनं शुचाने कुमाराव्यलोक्य तं नृपं सर्वप्रहन्नानं
समाख्यायत्यबोधयन् तदुक्तं सर्वमाकर्ण्य नृपति सदयान्वितः पश्यन् सर्वाकुमारास्तान्समाभ्यास्येवमवुवीन्

लवि
३)

कुमारमाविधीदधंमागच्छतमयासह राज्याश्रमेसमाश्रित्यसंचरधंयथेच्छया इतितडुक्तंमाकार्यकुमारस्तेप्रबोधिनामिथसं
भाषणांरुत्वा नथेतिप्रतिश्रुश्रुतः ततःसर्वांकुमारांस्तान्समादायसभूयनि नगरेसमुयागत्यप्राचार्ययथासुखं तचंसर्वकुमा
रास्तेप्रचत्तोयथासुखं मनान्सि सर्वलोकानांहरन्तोत्तरमन्मुदा तान्सर्वांमुभडांरात्रीतिधर्मविचक्षणां सभिक्षयैरिकास
र्वतदुरागरक्तमानसा सदासुदुःकामास्तत्सभाषणाभिलाषिणाः तदाश्रयमुयाश्रित्यसमुपतस्थिरमुदा तदुराकीर्त्तिसौरभ्यं
प्राप्त्यासांकेतयैरिकाः अनेकतदुरागरुष्टामानसास्तत्रप्राचरन् तान्सर्वांहरणानांदृष्टुंनेक्षेत्रियात्मजाः यथाभिलाषितैभो
ग्येयोषयित्वात्यपालयन् श्रुत्वातत्कीर्त्तिमस्तन्यंसर्वज्ञाकेतयैरिका तत्रनेषांकुमाराणांशरणांगंनुमिच्छिरे एतद्वृत्तानमाक
रांसुजातसनराधियः मंत्रिणांसजनामात्यांसमामंश्रेवमादिसत पश्यध्वंमंत्रिणांसर्वैःयोराभृत्याजनाअपि शररोतत्रकुमारा
णां गनुपेक्षंसंतिसांपते तदाह वतःप्रयत्नेनबोधयित्वाप्रसादितान् रुत्वाडव्याशिदत्यायिनिवारयंतुनरुतेः इत्यादियंसुजातेन

पद्य

३)

श्रुत्वा ते मंत्रिणो जना तथेति प्रतिविज्ञप्य घराष्ट्रघोषमचार्यन भो सर्वे यै रिकालो कानृपादिष्टं निशंम्यतां यथाभिवांछितं भोग्यं भु
क्त्वा त्रास्थियतामिह मातत्र हि कुमाराराणां शरणं गंतुमर्हथः यस्य वांछा धने भोग्ये तदद्यान्त्यति क्वं इति सत्यं परिज्ञाय सर्वराज्ञो यथे
प्सितं समादाय यथासौख्यं भुक्त्वा चरंतु सर्वदा नहुत्वा यै रिका सर्वे तथेति परिबोधिनाः नैव तत्र कुमाराणां शरणं गन्तुमिच्छि
रे तथा ते नृपते ड्यं समादाय यसीतं यया कामसुखं भुक्त्वा चरंतं प्रमोदिताः एवं तां यै रिका सर्वांश्च शीकृत्वा सभूयन्तिः न जने
स्वात्ममैराज्ये संस्थापितुं समेच्छतः ततः स नृपतिः सर्वानमात्यान् मंत्रिणो जनान् सादरं समुपामंश्च बोधयेत्तत्रैव मवविन् भो सर्व मंत्रिणो
मात्या जना यथा मयोदितं तथा सत्यं समादाय सद्गता कर्तुमर्हथः इत्यादिष्टं नरेन्द्रेण श्रुत्वा ते मंत्रिणो जनाः अमात्या अनुमोदन्
स्तथेति प्रतिसुश्रुवुः ततः पीता सुजानो सो जनेन कुमारमात्मजं अभिषिञ्च्य प्रतिष्ठाप्य नृपासेन नृपं व्यधात् ततस्ते मंत्रिणो मात्या भू
त्वाः सेन्याधिया जनाः तं जनेन नृपतिभूतं प्राभजन्त स यै रिकाः तत्र ये मंत्रिणो मात्या भूत्वाः सेन्याधिया जता संत सर्वे विपाराश्च मिथ

लवि
३८

एवंसमुच्चिरे कथंमिमं वयं जेतव्ये लासिका सुतात्मजं नृपीकृतं सुजातेन सद्गतामिभजेमहि इति संभाषणं कृत्वा सर्वे ते मंत्रिरोज-
नाः अमात्याः पौरिका सन्नोभूत्याः सैन्याधिपास्ततः गन्तव्यं कुमारगणं सर्वाधर्मानुचारि विव्रमाणा सन्तां दृष्ट्वा ते समुपाश्रित्य
शरणा समुपाश्रयन् तान्सर्वांश्च रणायानादृष्ट्वा ते शत्रिया मुदा इत्थं भिलंषितेऽप्यंघ्र्यालंघ्यं तत्रोत्पद्यन् तेषां सर्वे कुमारगणं सर्वा-
धर्मानुचारिणा यथाकामं प्रभुं जानायाचरन्ते प्रसादिता तदृष्ट्वा तेऽपि कादुष्टा इष्यामांस्यपि तां शयः कोसलाधिपने स्तस्य रहस्ये
वंपुरो वदन् तान्सर्वे जनाः पौराभूत्याः सैन्या महाजनाः शत्रियाणां कुमारगणं नीतिधर्मगुणारताः किदाचिदोपि तांस्ते कुमा-
राक्षत्रियात्मजाः त्वानर्थं करिष्यन्ति नु मेतद्विचारयन् इति तदुक्तमाकर्ण्य स राजा संप्रबोधितः इष्यामांस्यपि भिन्नात्मा मंत्रिणां
मेवमब्रुविन् मंत्रिणो यद्यदि मेयं च कुमारक्षत्रियात्मजाः कदाचि कापि तांस्मानो भवेयुर्वैरिणोऽपि नः नरेवास हस्ययुयं बोधित्वा प्रय-
त्नतः अतो न्यत्र पतेराज्ये प्रेषयध्वं वनेषु वा इत्यादिष्ट नरेऽपि शत्रुत्वान्ते मंत्रिणो जनाः तथतिष्ठन्ति विशय्य सर्वे न तोडुतं ययुः तत्र

पद्य
३८

नेमंत्रिरास्तेषां कुमारानां प्रोक्ता दृष्टा संभाष्य पश्यतः पश्चादेवं न्यवेदयन् भो कुमारानृपादिष्टं अस्मास्तनिवेदिनं श्रुत्वा मानववि
शिदधं तथा वरिनुमर्हथः यद्भवतां पिता राजा सुजानो सोऽसुहृन्ममः भवेद्देतोः प्ररुष्टात्मा विरोधितो भवेदपि न तस्मात्सर्वे इतो गत्वा रा
ज्ये न्यस्य महिषते आप्यंतु वने वापि चरंतु तापसव्रतं इति ते कथितं श्रुत्वा सर्वे ते क्षत्रियात्मजाः एवं राज्ञा समादिष्टं गच्छेमहि
ति प्राव्रवन् ततः सर्वे कुमारान्ते सजानाः प्रस्थितास्ततः प्रचरन्तो महोत्साहं भुक्त्वा सर्वे पिने वसन् तत्र तान्यश्रितान् दृष्ट्वा सर्वे
लोकाधिया अपि सुप्रसन्ना सभा गोष्ठं सुदृष्ट्वा संवलोकयन् तत्सु दृष्टिप्रहावेन सर्वे ते क्षत्रियात्मजाः महावीर्यगुरोप
तारेशुः सर्वार्थसाधिनः क्षत्रियास्तान् महावीरान् दृष्ट्वा सर्वे दिगागता लोका सर्वे नुमोदन्तस्तत्राश्रमे समाश्रयन् तच्छ्रुत्वा स
र्वलोकाश्च ब्राह्मणा क्षत्रिया विष भुजामहाजनाश्चापि वरिजशिल्विनोपि च तथान्यजाति कालोका नदुराण क्लृप्तमानसा
सर्वे तत्र समागत्य संहृदिता समाश्रयन् तत्र दृष्ट्वा कुमारान्ते बहुलान् समागतान् समेत्य धातु सर्वे मुदेव संवभाषिरे किय

लिवि
३५

चिरमियलोकेः सहात्रन्नरागाश्रिताः स्थास्यामस्तदिहारांयेमाययेयंपुरंमहत् सर्वसंभाष्यतेसर्वकुमारासंप्रहर्षिताः क
पिलस्यमुनेसालुशश्रमंसमुपाचरन् तत्रसर्वकुमारालेकपिलनमहानी समेत्यकोसलंपृष्ट्वाप्ररात्वासमुपाश्रयन् तान्
ष्ट्वासमहाभिज्ञः पृष्ट्वादेहामिकोसलं आगतिकारणं जानन्नप्येवपर्यपृच्छते भोकुमारमहावीराकिमर्थेनसमागताः तद्यु
यमेषसंनान्त्सत्येनवक्तुमर्हथ दृष्टादिष्टमितिभुत्वासर्वेनेसंप्रसादिता कृतांजलिप्रदानत्वासमीक्षेवन्त्यवेदयन् शा
स्तर्भगान्विजानीतेयद्वयमागताईह तथापिभवदयेनुविज्ञाययेमसांम्युनं पीतास्माकंसुजातोसोसाकेताधिपतिः प्रभुः
वैलासिकाशिकोशलभुषते शुरोऽसमुपाश्रित्यपाचरन्संप्रसादिताः सोपिराजाप्रकृष्टानः प्रावासयत्स्वराज्यतः ततोव
यमिहायातावसामोभवदाश्रये यदस्माकंप्रियाः सर्वज्ञातिवन्धुमुहंजना इष्टमित्रसहायाश्रयोराज्याम्यामहजना वरिण
जः शिल्पिनश्चापिवानराप्रमुखाअपि सर्वलोकाइहायाताअस्माकससोमुदाः तदत्रनगरंकर्तुमिहामोजनाश्रयं तद्

पद्य
३५

वा-रूपयास्माकं अनुशोदार्तमर्हति इति संप्रार्थितैर्वैल्लेभ्यः श्रुत्वा समहामुनीः दयासंचोदितात्मा ताकुमारानेवमादिसन् वत्साञ्च
अप्रसीदधं पुष्पाकं यत्समिप्सीतं तथा न सर्वमाधाय पाचरधं यथा सुखं अत्र ममाश्रमे मूलं राजकुलं महत्तरं प्राप्तादमभिनिर्मा
यकुरुधं पुरमुत्तमं इत्यादि स्य महात्मा स सुप्रसन्ना स यो मुनि करकाजलमादाय कुमारैर्भ्यो समर्पयेत् न तत्संकालेन जलसर्वे
कुमारस्तेभिर्नदितः प्रणान्वादाय स पियः महानंदसमाययु नतः सर्वे कुमारस्ते महानंदं प्रसादिताः पादौ न स्पृशन्ते न त्याग्या
भयं समुपाचरन् तत्र ते मंत्रिणो मात्याभृत्यान्सर्वाजनानपि आमंत्र्येन त्यजन्तान् समारम्भायैवमादिशन् भवंत कपिलस्या
स्य मुनेरत्राश्रमे वने अस्माकं स्थितिं संवासाय च पुनरुपमहन् इत्यादि हं कुमारस्तेः श्रुत्वा ते मंत्रिणो जनाः यथाविधि पुरं तत्र
कारयामासु रूजमं कपिलेन विरिणा वस्तुं प्रदत्तं स्वाश्रमे यतः तेन तत्र गच्छन्तं कपिलवस्ति निधुवं आशीद्विसालो व्रतसा
नुलक्ष्मापचोदयको वयं रितयाग्धं उदयधिस्रे गगने वगाढं पुरं महर्षेः कपिलस्य वस्तु सितो व्रतेने वनयेन हत्वा कैलासं सेल

लवि
४०

स्ययदभुशोभा भुमादुयाचहदंमुन्वाहान्संभावनंमासफलीचकार रत्नप्रभोद्गसिनि यत्रलेभेतमोनराप्रियमिवासकासं
मसहृषोरैःसहवासमावात्कृतस्मिनेवतिरराजलक्ष्मी यदेतिकानोररासिंहकर्णोरत्नैरधानं प्रतिवक्ष्मशोभा भुमादुये
नाचहदमुवाहान्संभावनं जगन्वदष्टैवसमानमन्यंस्पृष्टास्वर्गेहेर्षिथयेवचक्रे रामासुरेयंदुर्भरिभुनयमान्यत्रोपया
नोप्यविमान्यभानुः सन्नाययोगादिववाप्रिवेत्तंयथात्समुद्राभिमुखःप्रतस्थे नृषार्जिनानांयशसांजनेनदृष्टानुभावं
गमितोयमिंदु इतिधजेभ्रातृचलन्यतांकेर्यमालुमस्याहमिवादयच्छतः कृत्वाधिराचोक्रुमुमप्रहासमिश्रोःकरैर्यज
तालवस्थे सोवर्गाहर्मेसुगतांरुपादेर्दिवासरोधयुतिमाललंवे एवंमहकुपुरासंनिवासमृद्धं सुभिर्क्षंसुजनाभिकी
र्णं सदासुभडाविरतोत्सर्वतपुरंवेभौदेवपुराभिरम्यं नस्मिन्मन्त्रिजनेसर्वैरभिषिक्तोयथाविधि अवपुराभिधोजेष्ट
स्वर्षाराज्यनृपोभवेत् नतसंयोजनाकूडोरतिनागरसंचितः जातिमिश्रभयानान्योविवाहिनुंसमेह्न उर्वीज्ञयास

पय
४०

शुद्धात्मास्वजातिवांश्चमात्मजां समादायमहोत्साहेरूपयेमेयथाविधिं एवंतेभानरसर्वस्वज्ञातिवांधवात्मजाः कन्याएवसमा
दायव्यूहस्तद्धिधिनाक्रमात् एवंसर्वेयितेवीरास्तत्राज्यासमाश्रिताः वंशाभिलाषिणःकामःभोगंभुक्ताभिरेमिरे एवंमवपुरो
राजालोकाधर्मनयालयन् यथाकामंसुखंभुक्तासप्रचरेसदानुभे एतदृत्तानमाकर्णाप्रोक्तमर्थिवशिग्नेः सुजातसपिता
जाविस्मयंसमुपाययो नतःसन्निर्विशेषपुरोहितंदिजोत्तमं आमंभुनत्पुत्रानांनिवेद्यैवमपृच्छतः भोशास्त्रमकुमारसैक
पिलस्यमहामुनेः आश्रमेनगरंरुत्नामहोत्साहेर्निवासिताः तत्रसवेकुमारसैस्वज्ञातिवांधवात्मजाः एवादायविवहितासं
चरन्तश्चिभुनं कथंमेवविवाहिन्याधर्मस्थानुंशसक्रयः एतत्सत्यसमादिश्यमांवाधयितुमर्हति इतिप्रार्थितंराज्ञानिसंम्यस
पुरोहितः सर्वशास्त्रविचारज्ञंरूपनेवमविवित् श्राप्ताजंसमाख्यातंवेदशास्त्रयदुच्यते तच्छुत्वात्रभवान्राजाभवनुसंप्रवोधि
धिना आदौसुन्येजगत्सर्ववस्तुनानिर्मितस्वयं तद्वत्सांशसंभूतंसर्वनैथानुकाश्रितं नतश्चसजधाचनुविधिमिदंजगन् जतिभे

लवि
४९

रंपुरः कृत्वा संवत्तौ समचारयत् इति मत्वा कुमारस्ते स सर्वे विद्वन्त्रियात्मजाः स्वकुलधर्मसंरक्ता संवन्ति शुद्धमानसाः जातिभि
श्रद्धाचाराधर्मवासिनाः शयाः अन्यजानेस्वरक्तास्ते स्वजातिरनिलालस्यः शक्यते कुमारे लैर्धर्मसंवेदिशत्रियात्मजाः स्वकु
लशक्यते ते कुमारे लैर्धर्मसंस्थानुमी सवत् तेन शाका इति ख्याता भवेयुस्ते भवन्तु ताः न तस्तेषां कुमाराणां सर्वेषां मयि सन्नतिः
शाक्येति संप्रसिद्धा स्यात्सर्वत्र भुवनेष्वपि इति तेन समाख्यातं निश्चयं समहिष्यतिः सुजानो जनकोप्येव मुदानं समुदानयन् यदेव सा
धिजुधर्मशक्यते तेर्ममात्मजैः तेन साक्षाभिधाने स्ते भुवंतु प्रथिता भुवि इत्युक्ता सपितो ते या स्वात्मजानां महात्मनां शक्तिपुराय
शोलश्रीमनुस्मृत्याप्यनंदतः कविलमुनिस्तदागत्य न कुमारसमविवित् धन्यो सित्व महाराजपालितुं शक्यते पुरं तेनैव ते कुलं शा
क्यवंशाभवंतु शाककाः तदारभ्य कुमारस्ते शाका राज इति स्मृता तथा तेषां कुलं सर्वं शाक्यकुलं निस्मृतं तथा सर्वं महिलोके शत्रि
याणां महिम्नं तस्मै कुलमेव भुत्सु प्रसिद्धिं शुद्धिं इति मे गुरुणा दिष्टं भुतं मया तद्योच्यते त्वमप्यशोकविज्ञाय चोभयं नु प्रजान

पद्य
४९

पि इति साह्याहतादि संश्रुता शोकमहिषानिः तथेति प्रनिविशप्य प्राप्य नरसुबोधितः इति श्री ललित विस्मरेन
थागत जन्मावदानमालायां शाक्यकुलसमुत्पत्तिः प्रसिद्धो नाम नृनियोधायः ३ अथ सौर्हिन्महभिन्न उग्रप्रायतीश्वरः
अशोकं तं महाराजं समामं चैवमादिसत् शृणु राजपुनस्तेषां क्षत्रियानां महात्मनां वंशविस्तरसज्जाने सप्रहतिनिगद्यते
तत्रादौ नृयितराजवभुवावपुगभिधः तस्य सिंहहनुर्मा मपुत्रो भुद्धीगुणालयः तस्य सन्नात्मजा वीराश्चत्वारो भूमिचोतमाः
ज्येष्ठः भुद्धोद नो नाम तदनुयौ तोदनाभिधः भुद्धोद नो नुजस्तस्य तदनुजोऽमृतोदनः तदनुजामितानामवभुवदिव्यसुन्दरि
स्ते सिंहहनाः पुत्रा महवीरा विचक्षणाः अमितादहितायेवं सर्वविद्याविचक्षणा अमितादुहितायेवं सर्वविद्याविचक्षणा
ततः सिंहनुः राजा हृदो जराशिताश्रः तदा भुद्धो धनपुत्रं अभिषिञ्च्य नृपव्यधान् ततः सजको जीर्णः संसारभोगनिस्पृहः भु
द्धोदनाय राज्याहुं सर्वे प्रेमा समर्पयन् ततो निर्हृतिकामो सो सर्वसुत्री सुबोधयन् राज्याभिमंय रित्यज्यवनाश्रमं समाश्रयन्

लवि
४२

तत्रकांन्यसमाश्रित्यकालेसविगताश्रवः आत्मेसंखरंन्यक्काविशुद्धात्मादिवंययो तत्रदेवैगरोशाद्धंभुक्कादिव्यामृतरम
त भद्रश्रीसद्गुरारामःप्राचरत्सर्वदसुखं ततसुद्धेदनेराजासर्वराज्याधियप्रभु नीतिधर्मार्थसंभर्तासर्वालोकानपालयत्
ततस्तस्यमहिंइस्यनिधिर्मानुभावतः द्विषोपिभूभृतसर्वेश्वररागता सदानुसासनधन्यासुशिष्याइवसद्गुरो शुद्धा
त्मानःसंचेरिरेप्रसादिता तस्मिंधर्मार्थकामाश्रमिथपीतिप्रसादिताः संनित्राइवसंरक्ताःसमाश्रिताप्रोमिरे एवंश्रीमा
त्सराजेन्द्रःसर्वधर्माहितार्थभृत चतुइवजगतायेचदत्तसर्वानुमीदयन् भागुरिवजगत्केसमहादधिर्विशोधयन् धानंवि
विनुद्यसर्वत्रसंहन्निमचचारयेत् तदासर्वत्रलोकेषुसर्वःलोकाःप्रमोदिताः भद्रश्रीसद्गुराधारासदोत्साहेप्रवेरिरे एवंस
सर्वभुयेन्द्रःसत्यधर्मप्रतायवान् सर्वाचुष्टान्चिनिजित्यसगान्यालयन्चभो अर्थिनीपिसदानसर्वान्भोगेइत्येयथेप्सिने
मानयन्त्रयिसंनुष्टांश्वक्रेपिमभिनेदिजान् तदाततस्मिंमहामहीलोकेदत्तादयिनकश्चनः हिंसाकर्माभिसरक्तानापिक

पद्य
४२

श्रिकदाचन अधर्मकासंरक्तः प्रमोहायिनकश्चनः मिथ्यादृष्टिश्चरुष्टात्मानकश्चिनेदकश्चनः लोभिमूढेदुराचाराम-
नोमानिषगविकः मत्सरनिर्दयकुरोधुर्तोविहेथकः शठा वीराप्रत्यर्थिकाश्रायिविग्रहिनेदकश्चन कश्चिन्नकलिसंक्लि-
ष्टेरीडोपिनकश्चनः रोगीशनेपिदुःखीचकश्चिन्नायितराभुयि सर्वेयिसुखितालोकांनिरुजः पुष्टिनेष्टियाः दानारः श्री
समृद्धाश्चनिर्मदमानमार्दवाः औवेराः साधवः सर्वेचतुवस्रविहारिण सत्यविश्वाससधानाः प्रार्जवाहिनकारिण स्वयरात्म-
समाचारादचारादयालवोहिनीयताः अनुष्ठाविगतलेशाः सद्धर्मगुणालसा सदृष्टिकुशलारक्ताः परसंयतिनिस्पृहा
निय्यायन्नाशयाशुद्धाः असंभिन्नाभिलाषिन औपेभुंन्याभिसेवादाः सत्यवाचप्रियंवदाः धर्मार्थनिसंरक्ताधुडसंयत्तिसाधका
अहिंसाधर्मसंचाराः सन्मित्रसगसंरताः अदुष्टविमलात्मानः परिशुद्धेष्टियाश्रयाः सद्गुणाभिरताधीरासर्वकार्यविचक्ष-
णाः एवंसर्वेनदालोकाभुडश्रीसद्गुणाश्रया स्वस्वधर्ममहोत्साहंप्रभुत्वासंप्रचेरिरे एवंशुद्धेदनोराजासर्वलोकाधिपप्रभु

लवि
४३

सर्वलोकान्महिषीलोकेषाजयत्रीउवदभी नरास्योवतारूढोवंशार्थकामागिनः स्वधर्मानुरतांभार्याविवाहितुंसमेध
न ततःसमंत्रिणोमान्मानुरोहितमुखान्दिजान सुहृदश्चसमामंत्र्यसम्पद्यन्नेवमादिसन् भवंतोहंनरेडोस्मितदिद्यमि
सुसंतनिं ततःषष्टिगुणोपेतंराज्ञीमचेषयंत्रुवे नरादिद्युमितिंश्रुत्वासर्वेपिनेषवोधिनाःस्त्रिलक्षणाविदोविष्टासमामंत्र्ये
वमव्रतन् भवंतीनृषतेषोऽप्यस्त्रीलक्षणाभिनेदितां समिधभडिकांकंन्यासमानयंतुसर्वथा इतिनैगदिनश्रुत्वातथेतिनेदि
जामुदाप्रचरंतस्तनोलोकापृष्टाचरंसमीक्षतुं नतोनिंसम्पतेविष्टादेवदुहाभिधेपुरे सुभुतेनामशाक्यस्यकन्याडसुमुया
चरत् तत्रनेत्रास्मरागत्वासुभूतेसुंदरिसुतां समीक्षसमुयासृत्यप्रार्थयेन्नेवमादरात् सुभुतेश्वरायकंन्याभवतोयाविनुंन
य आयांतास्तद्वीराज्ञेभार्यार्धेदानुमहीति इतिनैप्रार्थितंश्रुत्वासभूतिसंप्रसादितः ब्रह्मनास्तान्समालोक्यप्रणालेवंन्य
नेदयन् साधुविष्टाःसुताकंन्याःसप्रापिमेयदिद्वनि यद्विनंनृषानिःसर्वाःसंप्रदास्याम्यहंस्वल् इतिनदुक्कमाकर्णसर्वेनेत्रा

पय
४३

स्मृतामुदा तथोतिप्रतिभाषित्वानतोचरन्वसादिताः तत्रनेवास्मृतागत्यासहसानृपतेपुरः सर्वमेतत्प्रवृत्तानंनिवेद्येवंमुदावद
न् राजान्मायाभिधाकंन्यानास्पंजेष्टानिसुंदरी स्त्रीरत्नलक्षणापचारमाश्रितुगामंरिउता ताकंन्याभवतायोग्यासाक्षान्न
स्मिन्मिवोनमां यदिहृसिमवान्स्वामिन्सर्वधादानुमहति यदिहृतिभवाःसर्वाःस्त्राःसृष्टभगिनिरपि दिव्यकंन्यासमाकाराःसमा
दन्तामहिपते इतिनेवास्मृताःसर्वेनिवेदिनंनिसम्पसः शुद्धोदनेप्रसंनान्माताद्विजानेवमवविद सर्वाअपिशहिष्यामिताः
सप्तभगिनिरपि इतिसत्यंमयारम्भानंसुभुतेश्वरानंपुरः इत्यादिहृन्नेरेडराश्रुत्वातवास्मृतापुनः सुभुतेसहसागत्यापुर
वंन्यवेदयन् सुभुतेभवतारम्भानंतथास्मभिनिवेदिनं शुचैवचनंरेडरासमादिहृन्नेरेडराश्रुत्वातवास्मृतापुनः सुभुतेसहसागत्यापुर
प्लवकन्यकाअपि इहिष्याम्पहमेनांतद्रवामेदानुमहति इतिज्ञानृपतेधत्वाप्रतिज्ञानंयथात्वया तथासंपुरयधर्मश्रीयशसिस
मापुहि इतिनेवास्मृताःसर्वेःसमाख्यानंसंस्पसः सुभुतिःसंप्रसंनान्माताद्विजानेवमवविद यदिवाहृतिराजेवनथासर्वात्म

लवि
४४

जाअपि संप्रदत्तामयासर्वाश्चिरात्प्रचक्ष्यते इति तदुक्तमाकर्ण्य सर्वेनेवास्मिन्मृदा नृपतेपुरतो गत्वा तथा सर्वं न्यवेदय
न् नहुत्वासमहाराजाज्ञानिवसुहजनान् अमात्यान्मंत्रिणोविष्णुसमामंमेवमादिशन् भवंतच नृसर्वास्मासुभुतेः सप्तकं
न्यका संप्रार्थसमुपानियं दर्शयन्नुपुरोमम इत्याज्ञानृपतेषु न्यासर्वेनेवास्मिन्मृदा नृपतेः सप्तकं न्यका संप्रार्थनमाकर्ण्य सुभूतिसंप्रसा
दिनः तासप्तकं न्यकाः सर्वाः संकल्प्य प्रदर्शयन्मुदा नृपतेः समादाय ताः सप्तकं न्यका अपि महोत्साहेः समानीय राज्ञे सैन्य-
वेदय देवताकं न्यका सर्वाः संप्रदत्ता सुभुतिना महोत्साहेः प्रिवानीतास्तद्भवानीनं प्रसिद्धं इति तदुक्तमाकर्ण्य शुद्धादनमुभय
ति सर्वास्माः कन्यका दृष्ट्वा सुप्रसन्ना त्वनन्दत ततः सनृपतिशुद्धेदिने पुरोहितार्पितां मायाप्रजापतिचोभे समादत्ते यथा
विधि महामायानिमायवभुक्तोदने उभेयहिन् धौतोदने नतमायाचूलियाच समाददे कालिसर्वाभिधामेकां समाददेमि

पद्य
४४

नोदने एवंभुदोदनोराजालक्ष्मीसरस्वतिनिभे उभेभार्थधर्मार्थपरिणीयारमन्मुखं एवंनेभानरसर्वत्रयेधिसंततिह
या स्वस्वभार्थसहारकायथाकामंभुदरमन् एवंताकंन्यकाःसर्वाःस्वस्वभन्समारता समीपकोलियाःसर्वेषाभ्येनन्दस्य
मोदिताः अथाशोकामहिपालःकोलियोन्पत्तिसत्कथां भ्रेनुमिहंस्तमहंनंसंम्यस्यत्रेवमवधिद भदंतकोलियवहा
समुत्पत्तिकथामहं श्रीनुमिहमिनसंम्यसमुपास्यानुमहीति इतिचदुक्तमाकर्णयतिःसोहंमहामनिः उयशुप्ता
महिपालेसंम्यस्यत्रेवमादिसन् साधुशृणुमहासत्त्वयथामयाभुतंपुरा तथाहंनेप्रवक्ष्यामिसर्वलोकाभिसोधने
नयथाभुनुराकाशंकोलोनाममहीयतिः सर्वधर्माधियसाक्षानीतिशास्त्रविचक्षणाः समहात्मासमाभिज्ञःसंसा
रभोगनिस्पृहः कामक्लेशविरक्तात्माप्रवृत्तिजितुंसमेहन् ततःसत्यात्मजज्येष्टमर्षिधियथाविधि नृपाशनेप्र
तिष्ठाप्यमहात्माहंनृपंयथान् ततःसभवेवैरक्तस्यक्तासर्वान्परिग्रहन् ततश्चरचिमुद्रात्माहिमालयमुपाचरन्

लवि
४५

तत्रैकांतेवनप्रस्थेआश्रमेसंस्थानंमुनिं विलोक्यसप्रसंनान्मासमेत्यस्मरायथौ नचसतंमहाभिज्ञंप्रणान्वासमुपाश्रयन्
प्रउन्वासंवरंधर्तुंप्रार्थयेदेवमादरात् महर्षेभवतोन्महंशभ्रांसमुपावुजे नत्पुप्रज्यावुनेदन्वासद्धर्ममानियोजयेत् इति
प्रार्थितंतेनश्रुत्वासमुनिरात्मविन तंकोलंनृपमामंश्रुसंयश्यनेवमादिशत् एहिजं समाधायचरस्वमुनिसम्वरं इत्यु
क्त्वासस्यधर्मंतेसमंचाहरदादरात् ततःसतंमहात्मानंप्रवृज्यविधिनायति कृत्ययिसम्वरंदन्वासधर्मसमयोजयन् ततःस
परिशुद्धत्माविरक्तोविजितेन्द्रियः ऋषिचर्यावुतंधत्वासमाचरत्समाहितः ततःसोभुन्महाभिज्ञपरिशुद्धत्रिमंराडलः प
चाभिज्ञपदंप्राप्नोमहर्षिकोमहामुनिः तदाशाक्यमहत्कन्यामनोरमानिभुंदिरि कुरुष्याधियरिताक्रावभुवकुत्सिताकृतिः
नारदराजनककुरुष्याधिपरितविग्रहि सहस्रवैद्यमाहुयसादरंसमदर्शयन् तंनिमित्तंसमालोक्यसंवैद्यसंप्रचारयन् नाना
पायविधानानिअथान्नमाधिशान्त्रये तथापिविग्रहितस्याननद्याधिसमंयथौ दिनेदिनप्रहदोभुदशोभ्योदैवयोगतः तद

पञ्च
४५

७२